

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920.

Andra kammaren.

Nr 48.

Onsdagen den 28 april, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning statsutskottets utlåtande, nr 8 A, angående regleringen av utgifterna under riksstatens för år 1921 åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Punkterna 209—213.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 214, angående förhöjt statsbidrag till avlöning åt slöjdlärare i folkskola m. m.

*Ang. förhöjt
statsbidrag till
avlöning åt
slöjdlärare i
folkskola m.m.*

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 110, hade herr *Jungnell* hemställt, att riksdagen måtte besluta:

dels att under i övrigt gällande villkor statsbidrag till lärare eller lärarinnas avlöning för undervisning i slöjd skulle utgå med 1 krona 35 öre för slöjdtimme dock högst 183 kronor 60 öre för varje slöjdskola eller slöjddavdelning, under förutsättning att arvodet till läraren utginge med minst 1 krona 50 öre för varje undervisningstimme,

dels att höja ordinarie förslagsanslaget till anordnande av slöjd i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola med 646,500 kronor till 3,231,500 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med avslag å herr *Jungnells* ovan berörda motion, uppföra i riksstaten det ordinarie förslagsanslaget till anordnande av slöjd i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola med oförändrat belopp 2,585,000 kronor.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Waldén* och *W. Bäckström*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka den i ämnet väckta motionen.

Ang. förhöjt
statsbidrag till
avlönning åt
slöjdlärare i
folkskola m. m.
(Forts.)

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr Jungnell: Herr talman! Vid denna punkt har jag tillåtit mig framföra en motion med yrkande, att slöjdlärarnas arvoden måtte höjas från kr. 1:20 per undervisningstimme till kr. 1:50, vilket yrkande är upptaget i en särskild reservation, som är fogad till denna punkt. Statsutskottets avstyrkande av ifrågavarande motion motiveras därmed, att »den av motionären nu förebrogta frågan så sent som år 1919 varit föremål för riksdagens prövning och sedan dess intet inträffat, som kan föranleda utskottet att frångå riksdagens då hävdade uppfattning». Styrkan av dessa skäl är naturligtvis beroende på, hur och efter vilka grunder regleringen av slöjdarvodena då skedde. Härvid är att märka, att vid förra riksdagen förelåg en reglering av såväl slöjdarvodena som arvodena för undervisning i hushållsgöromål vid folkskolor och fortsättningsskolor. Dessa arvoden ha enligt folkskolöverstyrelsens framställning varit ställda i visst förhållande till varandra. Så föreslogs för undervisning i slöjd vid folkskolor kr. 1:50 och för undervisning i fortsättningsskolor 2 kr. per undervisningstimme. Motsvarande belopp föreslogs för undervisning i hushållsgöromål. Kungl. Maj:t följde i huvudsak folkskolöverstyrelsens framställning, men föreslog för slöjdlärarna ett arvode av 1 kr. per undervisningstimme; men detta Kungl. Maj:ts förslag blev sedan utav utskottet på grund av särskilda föreliggande motioner höjt till kr. 1:20 per undervisningstimme, vilket är det nu utgående arvodet. I motiveringen till sitt förslag uttalar statsutskottet liksom senare riksdagen i sin skrivelse, att »de synpunkter, vilka för motionärerna varit ledande, till fullo behjärtats, men att på grund av de statsfinansiella skälen motionärernas framställning icke kunnat tillmötesgå».

Av denna motivering synes ju tydligen framgå, att såväl statsutskottet som riksdagen ansågo regleringen av slöjdarvodena icke tillfredsställande. Under sådana förhållanden har jag ansett mig ha skäl för att framföra samma motion i år som förra året. Det synes ju för var och en uppenbart, att en ersättning av kr. 1:20 per undervisningstimme icke gärna kan vara tillfredsställande. Om därför slöjdundervisningen skall kunna uppehållas och utvecklas, måste ju tydligen högre arvode ges, och jag förutsätter, att statsutskottet har precis samma uppfattning. Om därför riksdagen icke bidrager till högre arvoden, så måste givetvis kommunerna lämna högre anslag. I städerna och de mera välsituerade kommunerna kommer ju detta, tänker jag, utan alltför stora svårigheter att ske. Men hur kommer det att gå i de fattigare kommunerna, i de kommuner, som redan nu äro så skattetyngda, att staten måste direkt bidraga med understöd för skattelindring? Jag kan icke se annat, än att i dessa kommuner omöjliggöres i stor utsträckning denna undervisning eller blir åtminstone i hög grad försärad. Detta bör, synes det mig, av riksdagen förebyggas, och jag anser detta i viss mån kunna ske genom den motion, som jag väckt i denna fråga.

Min motion får därför, det vill jag betona, icke ses såsom i främsta rummet syftande till en höjning av lärarnas arvoden, ty, som sagt, en sådan måste i alla fall ske, hur än riksdagen ställer sig, om nämligen slöjdundervisningen, såsom jag förut sade, skall kunna uppehållas och utvecklas. Min motion bör i stället ses såsom en strävan efter att utjämna kommunernas utgifter för denna undervisning och därigenom bereda de fattigare kommunerna möjlighet att liksom de andra anordna och utveckla denna undervisning i ett ämne, vilket riksdagen icke bör underskatta och icke heller gör, förmodar jag, då det ju är ett ämne, som bidrager till undervisning i praktisk riktning.

Ang. förhöjt statsbidrag till avlöning åt slöjdlärare i folkskola m.m.
(Forts.)

Under sådana förhållanden är jag fullt övertygad om, att riksdagen kommer att höja dessa arvoden förr eller senare. Jag vill för min del uttala den förhoppningen, att riksdagen skall kunna se möjlighet att redan nu vidtaga den höjning, som jag här förordat och äskat, då jag begärt, att ersättningen per undervisningstimme måtte höjas från kr. 1:20 till kr. 1:50.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få ansluta mig till reservanterna och instämma i deras yrkande om bifall till min motion.

Herr Nilsson i Bonarp: Herr talman! Jag får villigt erkänna, att den ärade motionären har ett visst fog för sin framställning, men man måste dock ta hänsyn till de finansiella möjligheterna, och jag tror, att t. o. m. motionären måste medgiva, att dessa icke äro ljusare i år än i fjol. Det har motionären också i sin motion oförbehållsamt erkänt. Det finnes nämligen, såvitt jag kan påminna mig, en passus där om just detta förhållande. Då förefaller det mig uppenbart, att även om man, liksom jag, har sympatier för motionärens framställning, måste man dock taga hänsyn till de ekonomiska möjligheterna, och om dessa icke äro för handen, så måste man känna sig nödsakad att gå på ett avslag. Det är denna omständighet, som gör, att statsutskottet ansett sig böra avböja den här gjorda framställningen.

När frågan för övrigt så sent som förlidet år varit föremål för riksdagens prövning och då inte vunnit bifall och då det finansiella läget under denna tid ej förbättrats, utan kanske snarare försämrats, icke finnas annat, än att riksdagen bör känna sig uppfordrad att gå den försiktiga vägen och avstyrka förevarande motion.

Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets föreliggande förslag.

Herr Waldén: Herr talman! Man får vara tacksam för det erkännande, som den siste ärade talaren nu såsom talesman för utskottets ståndpunkt har givit, då han medger det berättigade i det krav, som framställts från motionärens sida och vilket jag tillsammans med en annan ledamot i utskottet reserverat mig till förman för.

Frågan låg ju så till i fjol, att överstyrelsen hade föreslagit en avlöning för slöjdlärare vid folkskolor av kr. 1:50 per undervis-

Ang. förhöjt statsbidrag till avlöning åt slöjdlärare i folkskola m.m.

(Forts.)

ningstimme; men då var det också statsfinansiella skäl i vägen, som gjorde, att Kungl. Maj:t föreslog endast 1 kr. per timme. På grund av en framställning från enskilda motionärer höjdes arvodet till kr. 1:20 per timme. Detta var ju ett litet erkännande av det berättigade i, att denna avlöning höjdes. Men det är dock för beklagligt, att man allttjämt skall behöva återropa de statsfinansiella skälen, då det gäller att betala skäligt arvode för en undervisning, som måste betraktas såsom ett slags övertidsarbete inom skolan; ty det är ju så, att folkskollärarna måste taga detta arbete på övertid, och övertidsarbete brukar ju alltid betalas mer än ordinarie arbete. Jag vill erinra om, att den nuvarande lägsta avlöningen för folkskollärare utgör 2,100 kr. per år. Om man nu räknar med 1,000 tjänstgöringstimmar, så blir det kr. 2:10 per timme, som utgår till dessa lärare, som nu ha nämnda minimiavlöning, oavsett dem tillkommande ersättning i naturaförmåner. Här betalas nu icke mer än kr. 1:20 för slöjden, d. v. s. icke stort mer än hälften mot vad de ha för den ordinarie undervisningen. Men det är väl ändå bra orimligt, att avlöningen skall vara så låg, när det gäller denna undervisning, vilken, det försäkrar jag, är lika ansträngande som den vanliga ämnesundervisningen i folkskolan och i vissa fall kan t. o. m. vara mera ansträngande, då det gäller att mera individuellt bedriva densamma. Det finnes sålunda, enligt mitt förmenande, mycket goda skäl för bifall till motionen. Jag förstår mycket väl, att det icke är tänkbart att i år komma fram till ett bifall ifrån riksdagens sida på grund av de skäl, som herr Nilsson i Bonarp framförde, nämligen de statsfinansiella skälen. Men de synpunkter, han hade på frågan, ge ändock en förhoppning om, att det ganska snart kan bli en rimlig förhöjning i denna avlöning och därav betingade statsbidrag.

Som frågan nu ligger, ber jag att få yrka bifall till motionen, d. v. s. detsamma som bifall till reservationen.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Det är väl ingen, som missunnar folkskollärarna en skälig avlöning, men jag tror det kan vara lämpligt att i detta sammanhang referera en liten smula till vad herr Waldén sade i förmiddags. Då ansåg herr Waldén, när det gällde reglering i ett par punkter åt vissa lärare i andra befattningar, att därför att man icke höjde avlöningen för hela kåren, skulle man låta det vara även för där ifrågasvarande befattningshavare.

Det förhåller sig dock faktiskt här på det sättet, som också utskottet understrukit, att frågan så sent som 1919 varit föremål för riksdagens prövning. Men då är herr Waldén icke lika rädd, utan då vill han ta itu med saken på nytt för att alltså riva upp och förändra ett beslut, som fattades så sent som i fjol.

Herr talman! Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen fram-

ställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Ang. förhöjt statsbidrag till avlöning åt slöjdlärare i folkskola m.m.

(Forts.)

Punkten 215.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 216, angående platsförmedlingsbyrå för folkskolorna.

Uti punkten 212 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen medgiva, att för anordnande av en för folkskolorna avsedd platsförmedlingsbyrå finge från det i riksstaten under åttonde huvudtiteln på ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till statsbidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor från och med år 1920 tills vidare utgå ett årligt belopp av 4,000 kronor enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela.

Ang. platsförmedlingsbyrå för folkskolorna.

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning ej måtte vinna riksdagens bifall.

Vid punkten fanns emellertid fogad reservation av herrar *H. M. Bäckström, O. U. B. Olsson, Waldén, W. Bäckström, Jansson* i Falun och *Björck* i Jönköping, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte medgiva — — — — lika med Kungl. Maj:t — — — — gott meddela.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr *Waldén*: Herr talman! I förevarande punkt gäller det ett anslag på 4,000 kronor till en platsförmedlingsbyrå för anskaffande av lärare vid folkskolor, speciellt på landsbygden. Denna framställning är tydligen motiverad av den stora lärarebrist, som för närvarande är rådande i vårt land och som gör, att det i många församlingar, när tillfälliga vakanser inträffa, är mycket svårt att erhålla lärare, till och med så svårt, att man i en del fall måste inställa undervisningen och sålunda icke kan uppehålla den under den tid, som fordras för att man skall utfå statsbidrag. Följden blir, att man ofta kommer till Kungl. Maj:t med anhållan om statsbidrag, trots att den undervisningstid, som kräves, icke blivit presterad.

Nu har jag för min del ansett, att en dylik platsförmedlingsbyrå skulle vara till god hjälp just för anställning av lärare vid tillfälliga vakanser, t. ex. vid sjukdom och dödsfall. Det drager annars om en jämförelsevis ganska lång tid innan man hinner anskaffa vikarie. Man får göra det genom annonsering i vissa tidningar, men detta tager ändå en rätt ansenlig tid i anspråk, och under denna tid måste ofta skolundervisningen vara inställd. Det skulle sålunda vara helt och hållet till församlingarnas, särskilt landsförsamlingarnas, fördel, om en sådan platsförmedlingsbyrå upprättades.

Ang. platsför-
medlingsbyrå
för
folkskolorna.
(Forts.)

Jag vill också erinra om, att läroverken, både statens läroverk och de privata läroanstalterna, ha sådana förmedlingsbyråer, som åtnjuta statsunderstöd, och det har visat sig, att de varit till synnerligen stort gagn just för anskaffandet av lärare vid mera tillfälliga vakanser.

Då sålunda detta lilla anslag skulle vara till fördel för församlingarna och till fördel för folkundervisningen ute på landsbygden, tror jag att det finnes mycket goda skäl att bevilja det samma, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag skall i stället be att få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag kan inte finna, att man genom denna platsförmedlingsbyrå skulle vara i stånd att avhjälpa lärarebristen. Det är för mig fullkomligt omöjligt att fatta, hur detta skulle gå till.

Dessutom vill jag säga, att då herr Waldén här påstår, att det skulle vara uteslutande till församlingarnas fördel, om reservationen skulle gå igenom, tycker jag det är ganska egendomligt, att dessa församlingar själva icke kommit under fund med behovet av en sådan platsförmedlingsbyrå. Ätminstone att döma av den utredning, som andra avdelningen av statsutskottet för sin del presterat, förhåller det sig nämligen på det sättet, att det icke föreligger någon framställning vare sig från skoldistriktet eller från lärarekårens sida i dylik riktning, utan initiativet i ärendet har utgått från rent privat håll. Och nu för tiden tycker jag, att man sannerligen icke har någon anledning att befara, att vederbörande icke veta att taga vara på sina intressen. Om det hade förelegat ett intresse för kommunerna eller skoldistriktet i detta avseende, kunna herrarna vara tämligen övertygade om, att detta intresse nog sökt sig utvägar att komma fram.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Moberger: Herr talman! Jag är ganska förvånad över den motivering, som herr Anderson i Råstock presterade för utskottets ståndpunkt. Han anförde, att denna platsförmedlingsbyrå icke skulle kunna avskaffa lärarebristen. Men, herr Anderson i Råstock, vem har någonsin påstått någonting sådant, som att den skulle kunna avskaffa lärarebristen? Vad som sagts är, att i den svåra lärarebrist, som råder, kan naturligtvis en dylik byrå ha möjlighet att vara till hjälp för skoldistriktet att få tag i de lärarekrafter, som finnas, men som det eljest kan vara mycket svårt för skoldistriktet att anskaffa.

Låt oss tänka på, hur det står till härvidlag, framför allt ute på landsbygden. En folkskolinspektör har naturligtvis mer än de flesta andra tillfälle att lära känna, vilka svårigheter skoldistriktet ha att skaffa vikarier vid tillfälliga förfall för lärare, såsom vid sjukdom, vakanser o. s. v. Han får gång efter annan telefon-

meddelanden och skrivelser från skolrådsordförande, vari de be-
 nom att anvisa dem vikarier, ty de kunna icke få tag i några.
 Men inspektören står vanligtvis handfallen, ty han har ingen att
 anvisa. Funnes det då en platsförmedlingsbyrå, där alla de lärare-
 krafter, som behöva tjänstgöring och som vilja ha arbete, anmälde
 sig och dit skoldistriktet finge vända sig med förfrågningar, om
 det funnes några lärare att rekommendera, då är det alldeles uppen-
 bart, att detta skulle vara till synnerligen god hjälp när det gäller
 att vid förefallande behov skaffa vikarier. Jag tycker, att denna
 sak är så självfallen, att den knappast behöver diskuteras.

Jag vill också påpeka, att förslaget för skoldistriktet på lands-
 bygden — jag talar icke om städerna, ty där är det vanligtvis icke
 så svårt att skaffa vikarie — äger en icke oväsentlig ekonomisk
 betydelse. Man får nu annonsera vitt och brett, många gånger utan
 något som helst resultat, och man får kasta bort många tiotal kro-
 nor för att söka erhålla vikarie ofta utan att lyckas. Detta kunde
 man nu många gånger bespara sig, om man hade en dylik byrå att
 hänvända sig till, som kunde lämna anvisning i detta avseende.

Här gäller det ju dock ett anslag på endast 4,000 kronor. Jag
 måste för min del säga att det vore egendomligt, om man icke för
 en så pass viktig sak som denna ville gå med på ett så litet anslag.

Jag vill framhålla, att behovet av en dylik byrå även fram-
 går därav, att man etablerat privata platsförmedlingsbyråer, vika-
 riatsbyråer, som man kallar dem. Men det är ju tydligt att dessa
 äro förenade med kostnader både för de lärare, som anmäla sig
 där, och för skoldistriktet, som anlita dem. Dessa kostnader kunde
 man då spara in, ifall man finge anlita en statens platsförmedlings-
 byrå. Därtill kommer, att en privat byrå naturligtvis aldrig kan
 bli så effektiv, som en officiell byrå för hela landet kan vara.

Nu säger herr Anderson i Råstock, att initiativet i detta ärende
 kommit från privat håll. Ja, detta är en sanning, men med mycket
 stor modifikation. Om man läser propositionen och överstyrelsens
 framställning i saken, framhålles det nämligen där, att överstyrel-
 sen själv tagit denna sak i övervägande och kommit på den tanken,
 att det behövdes en dylik byrå. En folkskolinspektör har också
 direkt gjort hemställan till överstyrelsen om, att en platsförmed-
 lingsbyrå borde upprättas till hjälp vid sådana tillfällen, som jag
 förut nämnt. Sedan, efter det denna hemställan kommit in till
 överstyrelsen, var överstyrelsen själv betänkt på att göra en sådan
 framställning, som här är i fråga. Då kom detta erbjudande från
 den lärare, som omnämnes i propositionen, att åtaga sig bestyret
 med denna sak. Jag kan icke av allt detta utläsa annat, än att
 överstyrelsen under hand sökt införskaffa sig ett dylikt erbjudande,
 i syfte att man därmed skulle kunna peka på, att det vore möjligt
 att lösa frågan, då man hade tillgång till lämplig person, som
 kunde åtaga sig det hela.

I själva verket förhåller det sig nog på det sättet, att initia-
 ivet till förslaget härstammar från skolöverstyrelsen och icke från
 privat håll, men även om det så skulle vara, att det härstammade

Ang. platsför-
 medlingsbyrå
 för
 folkskolorna.
 (Forts.)

Ang. platsför-
medlingsbyrå
för
folkskolorna.
(Forts.)

från privat håll, så finnes ingen anledning att motsätta sig det samma, om förslaget ställer sig nyttigt och gott för skoldistriktet.

Herr Anderson i Råstock fann ett argument för sin ståndpunkt däri, att det icke från lärarekåren eller skoldistriktet inkommit framställningar om en dylik reform. Ja, icke tänka de enskilda skoldistriktet på, hur man skall ordna en sådan sak, eller på att göra framställningar till Kungl. Maj:t — det bruka de knappast göra i andra frågor. Men vill man försöka, vore det naturligtvis mycket lätt att få en oändlig massa skoldistrikt, som skulle förklara sig villiga att understödja en sådan framställning.

Jag kan därför, herr talman, för min del icke förstå annat, än att den här föreslagna platsförmedlingsbyrån skulle ha en ganska stor betydelse. Naturligtvis får å andra sidan icke dess betydelse överdrivas, men i många fall skulle den dock, som sagt, vara till stor hjälp för landsbygdens skoldistrikt. När staten lämnar anslag för platsförmedlingsbyrån vid läroverk och privata samskolor, tycker jag det vore egendomligt, om riksdagen skulle vägra en så relativt obetydlig summa som 4,000 kronor, om man därmed kunde hjälpa landsbygdens skoldistrikt i deras ofta stora bekymmer att anskaffa vikarier.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Söderberg: Herr talman, mina herrar! Vid genomläsandet av den korta motivering, som ligger till grund för utskottets avstyrkande av Kungl. Maj:ts proposition i föreliggande punkt, har åtminstone jag fått den uppfattningen, att den utskottsmajoritet, som svarar för detta utlåtande, måste ha bra liten kännedom om de förhållanden, som i här berörda avseende i verkligheten råda på landsbygden.

Jag kan icke tänka mig, att man, för såvitt man haft verklig kännedom om, huru dessa förhållanden te sig på landet, hade kunnat komma fram till ett avstyrkande av Kungl. Maj:ts proposition. Det är visserligen sant, att man icke avhjälpelärarbristen genom inrättande av en platsförmedlingsbyrå av det här ifrågasatta slaget, men så mycket bör dock kunna vinnas, att man lättare och snabbare kommer i förbindelse med de lärarkrafter, som vid ett visst tillfälle eventuellt kunna stå till buds. Jag kan bestyrka, att det sannernigen icke är lätt att, då det hastigt behöver anskaffas en vikarie, få en sådan. Otvivelaktigt skulle det för skolråden vara av ofantligt stort värde, om det funnes en platsförmedling, dit skolråden kunde få vända sig.

Nu är det möjligt, att herr Anderson i Råstock, i anledning av ett uttalande av herr Moberger, som sade, att det redan finnes privata platsbyråer, kommer att säga, att skolråden ju kunna vända sig till dessa. Såvitt jag vet, finnes det emellertid endast en byrå, som brukar annonsera, att den skaffar vikarier. Det är nog i alla fall så, att om man får till stånd en platsförmedlingsbyrå, understödd av staten och ställd under skolöverstyrelsens kontroll, så bör den kunna arbeta med en helt annan pondus och med helt andra

förutsättningar än en privat platsanskaffningsbyrå. Och om det genom officiella meddelanden till skolråden beaktgjordes, att det existerade en dylik byrå, så är det alldeles otvivelaktigt, att skolråden vid behov av lärarkrafter komme att vända sig till denna byrå.

Ang. platsförmedlingsbyrå för folkskolorna.
(Forts.)

Det har också sagts, att det icke torde finnas något behov av en dylik byrå, eftersom man från skolrådets sida icke gjort anspråk på inrättande av en sådan. Jag är emellertid övertygad om, att därest man skulle tillfråga skolråden ute på landsbygden, huruvida de anse en platsförmedling av här ifrågasatt slag vara nödvändig, så skulle samtliga skolråd säkerligen komma att förklara, att så är fallet. Att man icke kommit att på något sätt ge uttryck åt, att man anser en platsförmedlingsbyrå behöfelig, kan mycket väl förklaras därav, att skolråden ju icke samarbeta med varandra och icke dryfta de angelägenheter de kunna ha gemensamma. Men månne det icke kan vara på det sättet, att bakom denna framställning, som vunnit skolöverstyrelsens stöd, ligger, om icke precis ett krav, så åtminstone en önskan från skolrådets sida? Jag tänker mig, att det icke är alldeles uteslutet, att det har förts fram förslagsvis från ett eller annat skolråd, att en sådan här platsförmedlingsanstalt skulle kunna vara av ett ofantligt stort värde.

Då jag således, herr talman, på grund av de erfarenheter jag har, är bestämt övertygad om, att en platsanskaffningsbyrå av här ifrågasatt slag skulle under nu rådande förhållanden vara av den allra största betydelse, så skall jag be att få yrka bifall till reservationen.

Herr *Karlsson* i Gasabäck instämde häruti.

Herr *Bengtsson* i Norup: Herr talman! Detta förslag kan nog vara bra på papperet, men jag betvivlar, att det i praktiken skall visa sig ha något vidare värde. Lärarbristen, vilken redan anförts som skäl för bifall till reservationen, torde snarare utgöra ett skäl för bifall till utskottets hemställan. Hade det varit så, att vi haft mycket gott om oanvända lärarkrafter, som vore i behov av platser, då kunde det vara skäl i att införa en sådan här byrå, dit dessa lärare kunde vända sig, då någon ledighet uppkom i skoldistriktet. Nu anföres emellertid särskilt av folkskolinspektör Moberger, att denna lärarbrist skulle vara ett starkt skäl för inrättande av en platsförmedlingsbyrå, särskilt för landsbygdens vidkommande. Det är särskilt för landsbygden man ömmar, och det är för att avhjälpa dess svårigheter att få vikarier, som reservanterna velat bryta en lans. Det är dock mycket egendomligt, om så skulle vara förhållandet, ty om man ser efter, vilka reservanterna äro, skall man finna, att det av dessa sex reservanter från båda kamrarna endast finnes en landsbygdsrepresentant, och det är en folkskollärare. Det tyder just icke på, att landsbygden, åtminstone dess representanter i utskottet, insett den stora betydelsen just för landsbygdens vidkommande av detta förslag. Jag tror

Ang. platsför-
medlingsbyrå
för
folkskolorna.
(Forts.)

dock, att flera av dessa som stå för utskottets förslag haft icke så litet att göra just med skolärenden på landsbygden.

Med avseende på den person, som här står till förfogande, har herr Moberger anfört — hans tolkning synes mig dock mycket välvillig — att det i detta fall torde ha tillgått så, att man skrivit och tillfrågat honom, om han ville åtaga sig detta. Men går man till Kungl. Maj:ts proposition, återfinnes personens namn, Castegren, på två ställen, och jag skall nu be att få anföra vad skolöverstyrelsen säger i saken. »Sedan denna tanke», nämligen tanken på en platsförmedlingsbyrå, »jämväl framförts av en statens folkskolinspektör och till överstyrelsen inkommit skrivelse från folkskolläraren Erik Castegren, som förklarar sig villig att eventuellt organisera och omhänderhava en för folk- och småskolor avsedd platsförmedling» o. s. v. Vidare heter det längre fram: »Då överstyrelsen anser folkskollärare Erik Castegren äga personliga förutsättningar för den förmedlingsverksamhet, han i sin skrivelse till överstyrelsen erbjudit sig att upptaga», så finner sig överstyrelsen böra förorda, att han får taga hand om detta.

Nu är det enligt min mening lyckligast att först inrätta platserna; sedan går det nog för sig att hitta personerna. Men att först utse lämpliga personer till de platser man tänker inrätta, det är enligt min mening en felaktig väg.

Nu tror jag också, att sparsamhetstanken bör få komma fram någon gång under diskussionen om denna stora budget. Jag är med om att försöka hjälpa upp både avlöningar och dyrtidstillägg o. d. för personer, som riksdagen har skyldighet att lämna bidrag till, så att de icke skola ha det för svårt i dessa tider, men att inrätta nya platser och anordningar och på det sättet skapa nya utgifter, det är en sak, som vi böra reagera mot, åtminstone tills det blivit visat, att ett verkligt behov föreligger. Det är visserligen endast 4,000 kronor, det gäller här i första hand, men vi känna vägen. Har man fått 4,000 kronor, dröjer det icke länge förrän det blir 8,000 o. s. v.

Herr talman, med dessa ord skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta yttrande instämde herr *Andersson* i Knäppinge.

Herr *Anderson* i Råstock: Herr talman! Den förebråelse, min partivän herr *Söderberg* riktade mot utskottet, att dess motivering i denna punkt icke var tillräckligt utförlig, den förstår jag icke. Jag begriper inte vad han menade eller vad han därmed ville åstadkomma för intryck bland kammarens ledamöter. Om man skulle skriva en lång motivering för varje punkt i denna huvudtitel, så skulle det bli en bok av sådana dimensioner, att man icke skulle orka bära den i handen.

Herr *Söderberg* sade vidare, att han väntade, att jag skulle komma att nämna, att det redan finnes en dylik byrå förut. Jag vill då fråga herr *Söderberg*, om det är hans mening, att det skall

inrättas en hel mängd byråer för detta ändamål. I så fall är ju den uppgift, som lämnats i propositionen, ganska mycket förfelad.

Det var dock icke för att säga detta, som jag begärde ordet, utan för att påpeka, att man här icke har annat att åberopa sig på än visserligen mycket stora auktoriteter, nämligen skolöverstyrelsen och statskontoret, men att man däremot icke frågat, såvitt jag har mig bekant, vare sig folkskolinspektörerna ute i landet eller skolråden. Vad de senare beträffar hade det kanske blivit litet besvärligt, men åtminstone hade man här bort inhämta samtliga folkskolinspektörers mening. Det tror jag är en billig begäran.

Herr Moberger talar om alla lärarkrafter, som behöva arbete. Men hur få herrarna det att gå ihop? Först förklara ni, ganska enstämmigt för övrigt, att det finnes lärarbrist, och sedan säga ni, att det måste komma att väsentligt underlätta strävandena att skaffa platser åt alla dessa lärarkrafter som behöva arbete, om en sådan här förmedlingsbyrå inrättades. Jag har icke kunnat finna, att man varit i stånd att visa upp något annat hittilldags än den eller de personer, som skola ha hand om byrån och som det gäller att skaffa arbete. Det är allt vad jag kunnat få ut ur denna debatt. Om det finnes arbetskrafter, tror jag det skulle gå att få lärare ända uppe i skogsbygderna, men som det nu är, vågar jag påstå, att även med denna platsförmedlingsbyrå kommer det att bli ganska svårt att få de lärarplatser besatta, som ligga långt avlägset. Jag tror erfarenheten givit vid handen, att så är fallet.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Olsson: Herr talman! Jag vill säga ett par ord i denna fråga, ehuru jag vet, att jag inte har någonting särskilt att anföra, som utöver vad som redan blivit sagt kan belysa saken.

När man här alldeles särskilt understryker, att inga som helst framställningar äro gjorda ifrån skoldistriktet ute i landet och när man därav vill draga den slutsatsen, att inga åtgärder i denna riktning behövas, då är det en missuppfattning av frågans läge, som man gör sig skyldig till. Det är nämligen så, att i skoldistriktet söker man komma fram en mycket genare väg. Man har gång på gång haft att pröva i departementet framställningar ifrån de olika församlingarna om, att den eller den skolan måtte kunna få sitt statsbidrag, ehuru den inte haft någon lärare under en viss tid. Skolan har varit stängd på grund av någon omständighet, och man har absolut inte kunnat få någon lärare. Det är alldeles uppenbart, att Kungl. Maj:t inte kan bevilja dylika framställningar, för den händelse det inte bevisas, att man har gjort verkliga ansträngningar för att skaffa lärare, men att dessa misslyckats, och jag föreställer mig, att sådana ansträngningar inte kunna göras gratis; de kosta nog ganska avsevärda penningssummor. Jag har på den korta tid, jag haft att se på dessa frågor, tyckt mig märka, att framställningarna ökat i mängd, och det är på grund därav, som jag inte ansett mig behöva göra några särskilda förfrågningar eller

Ang. platsförmedlingsbyrå för folkskolorna.
(Forts.)

Ang. platsför-
medlingsbyrå
för
folkskolorna.
(Forts.)

företaga någon särskild utredning, då jag haft dessa saker under mina egna ögon och sålunda själv liksom varit sakkunnig. Jag har tänkt som så: antag, att vi hade en sådan anstalt som den nu föreslagna, som vore känd i hela landet, eller rättare, som gjorde sig känd litet varstans, en anstalt sålunda, som allas ögon voro riktade på i nödens stund och som man genast kunde skriva till. Jag föreställer mig, att man ju då skulle kunna tänka sig, att någon hjälp möjligen skulle komma ifrån den anstalten.

Nu kan man verkligen invända en sak, och det föreföll mig, som om herr Bengtsson i Norup var inne i den tankegången. Herr Anderson i Råstock var i varje fall alldeles speciellt inne i den under sitt sista anförande. Jag syftar på den invändningen, att det på sätt och vis skulle strida emot arbetsförmedlingens natur att upprätta en sådan, då det är brist på lärarkrafter. Ty en sådan anstalt skall ju vara till för att fördela, vad som finnes, d. v. s. om det finnes överskott på ett ställe och brist på ett annat, så skall den ha till ändamål att lika fördela de tillgängliga krafterna. Men då det nu råder brist överallt, då menade herr Anderson i Råstock, att det ju inte finnes någonting att överflytta. Ja, om det vore på det sättet, då vore vi fullkomligt olyckligt ställda, men nu är det verkligen så, att det finnes en hel del personer, som stå till förfogande, nämligen alla dessa, som visserligen redan äro pensionerade men som ändå äro vid den vigör, att de kunna träda in i arbete då och då. Men dessa pensionärer sitta ju inte på ett enda ställe i landet, utan äro strödda litet varstans, och de sitta inte alltid, där en lärare blir sjuk eller där man inte kan få lärare. Följaktligen ha vi redan här en kontingent lärarkrafter, som vi möjligen kunna förflytta från en trakt till en annan, för den händelse det verkligen finnes någon, som snabbt kan förmedla denna förflyttning.

Naturligtvis är det klart, att få vi bara personerna, som någon sade, så nog skola vi kunna fylla platserna, och inte är det någon, som tror, att vi skapa en enda lärare med detta, men det är ju som det också har framhållits här, heller inte meningen. Men det är möjligt, att man skulle kunna bereda skolorna en liten lättnad i de svårigheter, de ha på detta område, och en hjälp är mer än någonsin behöflig och efterlängtd.

Herr von Sneidern: Herr talman! Efter herr statsrådets yttrande får jag bekänna, att jag egentligen icke skulle ha behövt taga till ordet, men eftersom herr Bengtsson i Norup yttrade, att man bland reservanterna förgäves efterlyser en representant för landsbygdens intressen i skolfrågan, skall jag be att få anmäla mig som sådan. Jag har ofta som skolrådsledamot funnit, att en sådan här sak skulle ha varit mycket nyttig, och det synnerligen starka motstånd emot denna enkla fråga, som kommit ifrån herrar Bengtsson i Norup och Anderson i Råstock, har verkligen förvånat mig.

Man har det intrycket av utlåtandet här, att herrarna verkligen icke känna till, vad en offentlig arbetsförmedlingsanstalt har

för uppgifter. Den har icke blott till uppgift att skaffa arbete åt arbetare, där det är brist på sådant, utan även att stå arbetsgivarna till tjänst vid anskaffande av arbetare, då det är brist på sådana.

Jag kan icke finna annat, än att det här gäller en enkel fråga, men att detta förslag är mycket praktiskt för vårt skolväsende och även ställer sig billigt, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Ang. platsförmedlingsbyrå för folkskolorna.
(Forts.)

Häruti instämde herr *Olsson* i Mora.

Herr *Nilsson* i Bonarp: Herr talman! Den siste ärade talaren framhöll, att detta är en mycket oskyldig fråga. Ja, mina herrar, det är bara ett litet frö, men av detta lilla frö, av detta lilla senapskorn kan komma att växa ut en hel organisation. Jag tror för min del icke, att det är möjligt för en enda byrå att i detta stora, vidsträckta land kunna på ett nöjaktigt sätt distribuera lärarna åt de orter, varest de behövas. Inlåter man sig på att inrätta denna första förmedlingsbyrå, så kommer detta otvivelaktigt att medföra, att man får flera och flera dylika i spridda delar av landet, och då är man inne på kostnader, som man icke nu är i tillfälle att överblicka.

Nu har herr statsrådet mycket välvilligt uppträtt såsom talesman för detta projekt. Han säger, att därav, att det icke utifrån bygderna yppats något behov eller något sådant icke på något sätt kommit till uttryck, får man icke draga den slutsatsen, att det icke kan finnas något sådant behov. Ja, ett sådant kan ju vara mycket lokalt. Jag medger, att det kan finnas sådana platser, där hjälp i detta fall måhända kunde vara behöfvig. Emellertid är det min erfarenhet — den är visserligen lokalt begränsad, det erkänner jag — att det åtminstone i min hemtrakt aldrig visat sig nödvändigt med en sådan platsförmedlingsanstalt. För övrigt är det ju på det sättet, att lärare, som kunna vara disponibla, läsa tidningar och annonser, och jag tror, att de i allmänhet själva hålla sig med ett särskilt tidningsorgan. Det är ju både skriv- och läskunnigt folk, det här är fråga om, och vid sådant förhållande kan jag icke tro, att här kan behövas någon förmedlingsanstalt. Därest de pensionerade lärare, som sitta ute i orterna, skulle vara benägna att låta förflytta sig till en annan ort, där deras krafter kunde tagas i anspråk, giva de sig nog till känna. Jag kan därför för min del icke finna mig övertygad om, att man nu skall inlåta sig på ett antagande av det föreliggande förslaget. Det är åtminstone icke något så stort behov därav, att vi för närvarande böra göra det.

Jag skall därför, herr talman, be att få ansluta mig till utskottets ståndpunkt.

Herr *Jungnell*: Herr talman! Blott ett par ord. Det är en sak, som jag kommit att tänka på, som icke blivit nämnd under denna debatt, och det är det förhållandet, att i den nya lönefattningen för lärarekåren är det ju bestämt, att lärare ha rätt att

Ang. platsför-
medlingsbyrå
för
folkskolorna.
(Forts.)

få sjukvikarier för kortare tid än en månad. Detta är en ny bestämmelse fr. o. m. år 1919. Förut hade ingen lärare rätt att få bidrag till sin sjukledighet annat än för längre tid än en månad, och under sådana förhållanden hade ju skolrådet tillfälle att skicka in en annons i en tidning. Vid kortare tids tjänstledighet fick han genom att läsa längre taga igen vad som behövdes. Men enligt den nya författningen har han rätt att även för kortare tid än en månad få vikarie. Det finns ingen bestämmelse med särskild begränsning numera och det är naturligtvis därför, det är mycket svårt att få dessa vikarier så hastigt. Jag föreställer mig, ehuru jag icke tror, att byrån skall kunna göra så mycket i dessa lärarebristens dagar, att de pensionärer och dylika, som finnas, därigenom i alla fall skulle kunna fördelas på snabbare och lämpligare sätt vid oförmodade sjukdomsfall och andra dylika tillfällen.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Då man har talat om, att läroverkslärarnas riksförbund upprättat en dylik byrå och att detta visat sig vara till stort gagn, torde det väl vara skäl i att gå samma väg här, som de ha gjort, och även i detta fall upprätta en privat anstalt av detta slag, om det visar sig, att på detta område ett dylikt behov föreligger. Men att, innan någonting i den vägen är åtgjort i saken, fordra, att staten skall upprätta sådana anstalter, det tycker jag nästan är för mycket begärt. Jag vill därför rekommendera, att man här går samma väg, som man begagnat sig av i fråga om de i propositionen omnämnda byråerna.

Herr Torgén: Herr talman! Det viktigaste och jag skulle vilja säga det enda skäl, som framkommit för att belysa nödvändigheten av en sådan byrå, som här ifrågasatts, var, då herr statsrådet sade, att man därigenom skulle vinna en möjlighet att kunna styrka svårigheten eller omöjligheten att erhålla lärarekrafter vid behov. Den svårigheten skulle väl dock lika lätt kunna vara avhjälpt med bevis om, att annons varit införd i Svensk läraretidning, utan att detta lett till något resultat. För mig synes detta skäl alltså icke vara avgörande. Det är, som sagt, det enda skäl, jag för min del funnit, att man har framställt här, och jag vill för min del säga, att om man tror, att en dylik byrå skulle kunna avhjälpa lärarebristen, så tar man storligen fel, och likaså om man här gör jämförelser med de offentliga arbetsförmedlingsbyråerna. Dessa lämna för övrigt icke så synnerligen mycken hjälp, då det är arbetarbrist. Man har väl i så fall mera fått vända sig till de enskilda byråerna. Jag tror för min del, att det är precis så, som herr Bengtsson i Norup sade, att det stannar nog icke med 4,000 kronor, om vi skola kunna få någon effektiv nytta av denna byrå, utan då behöves nog många gånger den summan.

Jag skulle för min del önska, att herr statsrådet ville anse, att den omständigheten, att man utan resultat infört en annons i Svensk läraretidning, vore lika starkt skäl för statsbidrag som ett

bevis om, att man förgäves sökt anskaffa lärare vid en eventuellt upprättad platsanskaffningsbyrå.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang. platsför-
medlingsbyrå
för
folkskolorna.*

(Forts.)

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 216 av utskottets förevarande utlåtande nr 8 A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Voteringen utvisade 78 ja mot 61 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 217—235.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 236.

Lades till handlingarna.

Punkterna 237—242.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 243, angående anslag till en kemisk fackskola.

Kungl. Maj:t hade under punkten 237 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att en fackskola för kemisk industri finge från och med den 1 juli 1921 upprättas i Malmö;

dels för den tekniska elementarskolan, maskinfackskolan, husbyggnadsfackskolan, den kemiska fackskolan och det tekniska gymnasiet i Malmö för år 1921 beräkna ett belopp av 117,400 kronor att ingå i det ordinarie reservationsanslaget till tekniska läroverk;

dels ock till laboratorieutrustning och annan undervisningsma-

*Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.*

Ang. anslag till en kemisk fackskola. teriell för den kemiska fackskolan anvisa på extra stat för år 1921 ett reservationsanslag av 10,000 kronor.

(Forts.)

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft två i huvudsak likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 168, av herr *Gunnar Andersson* och den andra inom andra kammaren, nr 100, av herr *Sommelius*, däri hemställda, att i överensstämmelse med den av Kungl. Maj:t den 4 oktober 1907 tillsatta kommitté för den lägre tekniska undervisningens ordnande en fackskola för kemisk industri måtte från och med den 1 juli 1921 upprättas i Hälsingborg.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag och ovanberörda motioner,

a) medgiva, att en fackskola för kemisk industri finge från och med den 1 juli 1921 upprättas i Hälsingborg, under förutsättning, att Hälsingborgs stad — utöver redan gjort erbjudande angående tillhandahållande av erforderliga undervisningslokaler samt bostad eller hyresersättning åt rektor — antingen själv eller genom enskilda donatorer ställde till förfogande erforderliga medel till laboratorieutrustning och annan undervisningsmaterieell för nämnda fackskola;

b) för samma fackskola i Hälsingborg för år 1921 beräkna ett belopp av 12,000 kronor att ingå i det ordinarie reservationsanslaget till tekniska läroverk; samt

c) för den tekniska elementarskolan, maskinfackskolan, husbyggnadsfackskolan och det tekniska gymnasiet i Malmö för år 1921 beräkna ett belopp av 108,400 kronor att ingå i förberörda ordinarie reservationsanslag till tekniska läroverk.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Kvarnzelius*, *N. A. Nilsson*, *J. Nilsson* i Malmö, *Anderson* i Råstock, *W. Bäckström*, *Jansson* i Falun, *O. Nilsson* i Örebro och *Lübeck*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag samt med avslag å ovanberörda motioner,

a) medgiva, att en fackskola för kemisk industri från och med den 1 juli 1921 finge upprättas i Malmö under förutsättning, att Malmö stad — utöver redan gjort erbjudande angående tillhandahållande av erforderliga undervisningslokaler samt bostad eller hyresersättning åt fackskolornas tre rektorer — ställde till förfogande ett belopp av 10,000 kronor till komplettering av undervisningsmaterieell för nämnda fackskola; samt

b) för den tekniska elementarskolan, maskinfackskolan, husbyggnadsskolan, den kemiska fackskolan och det tekniska gymnasiet i Malmö för 1921 beräkna ett belopp av 117,400 kronor att ingå i det ordinarie reservationsanslaget till tekniska läroverk.

Punkten föredrogs. Därefter yttrade:

Herr Anderson i Rästock: Herr talman! Här hoppas jag åtminstone att jag skall få herr Waldéns erkännande, att man bör lägga viss vikt vid de auktoriteter, han själv åberopar. Här är nu ett motsatt förhållande till vad förut varit på åtskilliga punkter. Här har vederbörande överstyrelse förordat ett förslag, som ligger till grund för den kungl. propositionen. Man har där tagit fram alla möjliga skäl, synes det mig, för förläggandet av den skola, som det här är fråga om, till Malmö, och jag kan icke se, att några av de skäl, som äro anförda i utskottets motivering, äro mera bärande åtminstone än de, som äro anförda i den reservation, som, stödd på den kungl. propositionen, i denna punkt avgivits.

*Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.
(Forts.)*

Både de organisatoriska och de rent lokala samt slutligen de ekonomiska synpunkterna tala enligt mitt förmenande mycket starkt för det utlåtande, som skolöverstyrelsen till slut kommit fram till, då den anser, att starkt övervägande skäl tala för skolans förläggning till Malmö.

Då jag förmodar, att det kommer att bli en ganska lång debatt, herr talman, i denna fråga, skall jag inskränka mig till att med dessa få ord öppna debatten samt hemställa om bifall till den reservation, som är vidfogad utskottets betänkande i denna punkt.

Herr Waldén: Herr talman! Frågan om de tekniska fackskolornas förläggning är ju av synnerligen stor vikt, och jag ber därför att något utförligare få beröra densamma och då på samma gång också taga upp till försvar de synpunkter, som av utskottet hava framlagts för att här gå en annan väg än den av överstyrelsen och Kungl. Maj:t förordade, nämligen att förlägga nu föreslagna fackskola till Malmö.

Frågan om de tekniska fackskolorna har blivit synnerligen grundligt förberedd genom de utredningar, som försiggått under flera år. Redan 1907 års kommitté framlade ett förslag angående de olika slag av skolor, man skulle upprätta, och vidare var dessa olika fackskolor borde förläggas. Jag ber att få peka på vad denna kommitté yttrat just beträffande förläggandet av fackskolorna. Det finnes återgivet på sid. 153 i utskottets motivering. Beträffande frågan om fackskolornas fördelning på olika platser i landet faller kommittén detta omdöme: »Just i förefintligheten av en fackskola för en viss industri ligger en direkt uppmaning till dem, som ägna sig åt denna industri, att vid fackskolan i fråga söka sin vidare utbildning, och industriidkarna ombulda i regel gärna en skola, som är direkt avsedd att främja deras intressen. En fackskola omfattas sålunda i regel med vida större intresse än en allmän teknisk läroanstalt. En speciell fackskola har också så till vida större utvecklingsmöjligheter än en allmän teknisk skola, att man kan företaga vilka förändringar i dess organisation, man finner lämpliga, utan att därigenom träda andra industriernas intressen för nära.»

Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.
(Forts.)

I detta uttalande ligger själva kärnan av de motiv, som legat till grund för kommitténs förslag, att dela ut dessa fackskolor över landet och lägga dem på de ställen, där industrien särskilt är koncentrerad, och lägga den fackskola, som skall tjäna en viss industri, på den för skolan lämpligaste platsen. Även departements-sakkunniga hava understrukt detta, fastän de i fråga om placeringen av den kemisk-tekniska fackskolan icke hava bestämt bundit sig vid någon viss plats.

Nu är det så, att den tekniska fackskolans uppgift är att vara en specialutbildningsanstalt för industriens underbefäl. Det är då alldeles tydligt, att om man skall kunna tänka på att få särskilt intresserade elever till denna skola, så bör den helst vara förlagd på den plats eller åtminstone i närheten av det område, där den industri, fackskolan skall tjäna, är mest koncentrerad.

Vad beträffar denna fackskola, den kemisk-tekniska fackskolan, måste man väl erkänna, att den lämpligaste platsen är Hälsingborg, just därför att den kemiska industrien är där mer utvecklad än i någon annan stad i Sverige. Det är ju sådan industri inte bara i själva staden utan också i den närmaste omgivningen, och det finnes även där en mycket utvecklad och specialiserad kemisk industri.

Huvudfrågan är: skola dessa läroanstalter decentraliseras eller centraliseras. Överstyrelsen och Kungl. Maj:t ställa sig i detta fall på den ståndpunkten, att man bör så mycket som möjligt centralisera våra fackskolor, och därför ha de också föreslagit denna skolas förläggning till Malmö, där det redan finns förutom ett tekniskt gymnasium två tekniska fackskolor, nämligen en byggnadsfackskola och en maskinfackskola.

Jag vill nämna, att riksdagen har redan vid ett föregående tillfälle haft en liknande fråga till avgörande. Det gällde då att taga ståndpunkt till förläggningen av den elektrotekniska fackskolan. Här var det också två städer, som tävlade, nämligen Örebro, i vilken stad man har ett tekniskt gymnasium och dit man då också önskade få denna elektrotekniska fackskola förlagd, samt Västerås. Den gången stannade både Kungl. Maj:t och riksdagen vid att förlägga fackskolan till Västerås, just därför att den elektrotekniska industrien är särskilt utvecklad på denna plats. Jag vågar således påstå, att rent principiellt har riksdagen en gång tagit ståndpunkt till denna fråga och därmed velat angiva, att man bör rätteligen fördela dessa tekniska fackskolor och sålunda gå på decentralisering i stället för centralisering av dessa läroanstalter.

Förutom de skäl jag nyss nämnt anför utskottet även en del andra, som tala för att Hälsingborg är särdeles lämplig som förläggningssort för denna skola. Man planerar i Hälsingborg en utvidgning, och en synnerligen grundlig sådan, av stadens lärlings- och yrkesskolor. Om man då finge en teknisk fackskola som överbyggnad på dessa lärlings- och yrkesskolor, skulle man komma att

få ett helt system av en praktisk yrkesundervisning, något som ju är synnerligen lämpligt.

Nu invända reservanterna, som förordat Malmö-förläggningen, att det torde vara lättare att skaffa elever till Malmö än till Hälsingborg. Jag betvivlar, att så skulle kunna vara förhållandet. Ty då det nu är så, att den kemiska industrien, den industri, för vilken skolan är avsedd, är särskilt utvecklad i Hälsingborg och de unga arbetarna där genom sysselsättning i den industrien inrikta sig på densamma, torde det väl vara lättare att där skaffa elever till skolan än i en stad sådan som Malmö. Vidare har Malmö redan så pass många fackskolor, att de tillsammans med det tekniska gymnasiet draga till sig en mängd elever, så att om man ser efter, hur stort elevantalet blir i förhållande till invånarantalet, skulle Hälsingborg komma att stå främst. Man kan säga, att det i Malmö blir en elev på tusen invånare, om man räknar med såväl fackskolor som gymnasium, under det att det i Hälsingborg blir en elev på två tusen invånare.

Reservanterna anföra vidare, att det blir lättare att skaffa extra lärarekrafter i Malmö. Det kanske ligger något fog i detta, därför att det finns flera lärare vid de tekniska skolorna och gymnasium. Men dessa lärarekrafter äro ju upptagna av undervisning förut och kunna ej i allt för stor utsträckning användas i den nya fackskolan. I Hälsingborg är det visst inga svårigheter att anskaffa lärarekrafter. Lärarna behöva icke nödvändigtvis vara docenter, som reservanterna säga, utan det kan mycket väl vara praktiskt verkande ingenjörer, som användas som extra lärare.

Vad vidare de lokala förhållandena beträffar, vågar jag bestämt påstå, att Hälsingborg har absolut företräde. Andra avdelningen har för att bilda sig ett omdöme i denna fråga besökt både Malmö och Hälsingborg. Vi kommo därvid enhälligt till det resultatet, att i Hälsingborg erbjudas de bästa lokalerna för denna skola. Ifall nu skolan skulle förläggas dit, skulle till densamma överlåtas en byggnad, som förut begagnats som sjukhus vid husarkasernerna och som efter en ombyggnad skulle bli mycket lämplig för ändamålet. Jag ber att få visa en ritning, som är uppgjord över den tillämnade skolbyggnaden. Vi se här förslaget till själva den tekniska skolan. Det vore meningen att här göra en påbyggnad med en våning. Byggnaden kommer, som här synes, att få en synnerligen trevlig exteriör, och planritningen visar, att här finnas synnerligen goda utrymmen för skolan, mycket bättre än vad som kan erbjudas i Malmö. Jag vill också nämna, att skolan kommer att ligga på en mycket härlig plats med alldeles fri utsikt över Sundet, en så härlig plats, att man knappast kan erbjuda en vackrare plats i hela vårt land för en skola. Den stora byggnaden, som vi se här, är avsedd för lärlings- och yrkesskolorna, och den mindre är den eventuellt blivande tekniska fackskolan i Hälsingborg. Jag tycker, att endast detta visar, att Hälsingborg har ett synnerligen stort företräde, åtminstone vad lokalerna beträffar.

*Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.
(Forts.)*

Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.
(Forts.)

Nu har gjorts den invändningen i överstyrelsens förslag och i Kungl. Maj:ts framställning, att det blir dyrare att förlägga skolan till Hälsingborg. Engångskostnaderna där bli så stora. I Malmö behöver man ett materielanslag på inte mer än 10,000 kronor, medan i Hälsingborg behövas 50,000 å 70,000 kronor, en ganska bred marginal således, vilket visar, att överstyrelsen inte har så noga räknat ut, hur mycket som behövs. Men nu har i Hälsingborg ställts till förfogande från enskilt håll — vilket visar, huru stort intresse industrien där hyser för att få fackskolan dit — 70,500 kronor just för att anskaffa materiel till skolan, så att staten inte alls skall bli betungad därav. Ja, nu säger man kanske, att ett sådant erbjudande göres också från Malmö, fastän endast på 10,000 kronor, ty så billigt kan man slippa ifrån denna sak där enligt överstyrelsens beräkningar, vilka jag för min del inte anser riktigt korrekta, ty jag tror, att man räknat för lågt för Malmö, men för högt för Hälsingborg för att få så stor skillnad som möjligt och därigenom ytterligare ett skäl att skjuta fram Malmö framför Hälsingborg. Och vad årskostnaderna beträffar, så har man sagt, att de skulle bli 14,000 kronor högre i Hälsingborg än i Malmö. Vid en närmare granskning inom avdelningen och utskottet har det emellertid visat sig, att också detta är för högt räknat för Hälsingborg. Skillnaden blir inte stor. Att det måste bli något dyrare, är tydligt, då i Hälsingborg tillkommer avlöning för särskild rektor och andra kostnader, men att det skulle bli 14,000 kronor dyrare är icke riktigt. Vi ha kommit till den uppfattningen, att merkostnaderna i Hälsingborg bli knappt hälften av detta belopp.

Andra avdelningen har således enhälligt och även utskottets majoritet kommit till den uppfattningen, att Hälsingborg bör ha företräde och att skolan därför bör förläggas dit. Från reservanterna och särskilt från Malmöintressets sida har ju däremot en annan mening förfäktats. Detta är ju en lokalfråga, och då blir det ju alltid en häftig strid om var förläggningsorten skall väljas. Men som sagt det stora flertalet av utskottets ledamöter har dock ansett Hälsingborg vara den lämpligaste platsen. Jag förstår inte, varför man är så ofantligt angelägen om att få denna fackskola till Malmö, då det nämligen finns möjlighet att där på annat sätt utveckla särskilt det tekniska gymnasiet. Man kan tänka sig, att där under de närmaste åren kunna upprättas parallellklasser, så att man på det sättet får denna läroanstalt ytterligare utvecklad, och då behöver man ju också det lokalutrymme, som för närvarande där står till förfogande.

Enligt min åsikt är Hälsingborg absolut den plats, som bör ha företräde. Jag tror, att skolan där får en friare och självständigare ställning. Den kommer där att stödjas av en industri, som livligt intresserar sig för att hålla den uppe och befrämja dess utveckling, och den kommer också alldeles säkert att kraftigt stödjas av kommunen, kanske betydligt bättre än i Malmö, där man ju måste splittra sitt intresse på flera andra liknande läroanstalter.

Att på detta sätt centralisera och koncentrera stora undervisningsanstalter på en plats, låt vara i en något större stad, det finner jag icke vara rättvist, utan jag anser det lämpligast att i någon mån dela på dem. Så gör man ifråga om övriga läroanstalter. Man lägger inte några få stora läroverk bara i residensstäderna, utan man söker sprida ut dem litet var över bygderna och landskapen. Och jag tror, att det är ännu större anledning att göra så, då det gäller sådana skolor som dessa fackskolor. Jag tror, att skolan i Hälsingborg går en bättre och ljusare framtid till mötes än i Malmö, där den skulle komma att trängas emellan de andra fackskolorna och salunda icke kunna få en så stor och god utveckling som i Hälsingborg.

Med dessa ord, herr talman, och på de skäl, som av utskottet anförts, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Winkler: Herr talman! Det är ju ett ganska egendomligt förhållande, som föreligger med avseende på denna fråga. Det är nämligen så, att vi redan förut i Malmö vid vårt tekniska läroverk ha en avdelning för undervisning i kemi. Den undervisningen har fortgått ända sedan år 1877, och det är icke mer än tio eller högst femton år sedan vi byggde ett nytt tekniskt läroverk i Malmö, där vi även togo hänsyn till det fortsatta bedrivandet av denna undervisningsgren. Nu ha ju regeringen och riksdagen under fjolåret och året därförut fattat beslut angående omorganisering av det tekniska läroverket i Malmö, så att vi där från och med år 1921 skola ha tre avdelningar, nämligen dels ett tekniskt gymnasium med treårig kurs, dels en maskinfackskola med tvåårig kurs och dels slutligen en husbyggnadsfackskola med tvåårig kurs.

Det har nu varit utredningar om var denna kemiska fackskola skulle förläggas. Den första kommitté, som hade detta om hand, tillsattes den 4 oktober 1907, och den avgav sitt betänkande den 11 juni 1912. I detta betänkande säges det, att fackskolan bör förläggas i Skåne av den anledningen, att där finns den mesta kemiska industrien förlagd och att det därför är den lämpligaste förläggningsorten. Det är man alldeles ense om. Men däremot säger man, att det kan vara likgiltigt, i vilken stad den förläggas, endast den förlägges till Skåne. Det borde, anser man, bli beroende på det intresse respektive kommuner vilja visa denna sak. Detta kommitténs uttalande tycks ju tyda på, att man vill börja med ett bortaktionerande av skolor på samma sätt, varpå man förut gick till väga beträffande förläggningsorterna för de militära kasernerna.

Emellertid slutar nu statsutskottet sitt betänkande med att säga, att utskottet anser, att skolan bör förläggas till Hälsingborg, därför att Malmö redan har förmånen av att ha en teknisk läroanstalt. Det är den enda motivering utskottet har, och det tycker jag för min del är en ganska svag motivering.

Såsom vi veta, har det i detta fall kommit erbjudanden från

*Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.
(Forts.)*

Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.
(Forts.)

såväl Malmö som Hälsingborg och Landskrona. Alla dessa tre städer erbjuder sig att hålla lokal för läroanstalten och likaledes att betala hyra för rektor. Sedermera ha åtminstone Hälsingborg och Malmö även förbundit sig att betala hyra för två lektorer.

Sedan har frågan gått vidare, och de av Kungl. Maj:t den 3 november 1916 tillkallade sakkunniga för fortsatt utredning angående bl. a. den lägre tekniska undervisningen ha förordat den kemiska fackskolans förläggande till Skåne, men ansett lämpligast att tillsvidare lämna frågan öppen, till vilken av de skånska städerna den bör förläggas.

Vidare har detta ärende behandlats av en hel del olika myndigheter. Däribland kan jag särskilt påpepa skolöverstyrelsen. Den framför i sitt utlåtande mycket tungt vägande skäl för, att skolan förläggas till Malmö, och den säger, att det är obetingat stora fördelar förenade med att förlägga den där. Den allra största fördelen, som framdrages, är just, att man där har ett teknisk läroverk och således kan påräkna att få en hel del lärarekrafter, som ha tid till sitt förfogande utöver den tid, de ägna åt den undervisning, som de ha att utföra vid den tekniska läroanstaltens övriga avdelningar. Man påpekar även där — och det är mycket beaktansvärt — att i den mekaniska fackskolan såväl som i husbyggnadsfackskolan och det tekniska gymnasiet måste förekomma en del undervisning även i kemi, och därtill vore det lämpligt att anlita de lärare, som behövas på den kemiska avdelningen. På samma gång påpekas det, att dessa andra avdelningars lärarkrafter kunna tjänstgöra inom den kemiska fackskolan, ty som herrarna förstå, måste man lära där icke blott kemi utan även andra tekniska ämnen. Det är givetvis icke nog, att de elever, som utbildas där för att sedan ute i det praktiska livet arbeta som ingenjörer eller verkmästare o. d., blott få lära sig kemi, utan de behöva även undervisning i andra ämnen.

Sedan har denna fråga underställts delegerade för Sveriges samarbetande tekniska föreningar, och av skäl, som finnas angivna i deras utlåtande, tillstyrka de skolans förläggande till Malmö.

Skolöverstyrelsen framhåller, att den tekniska läroanstalten i Malmö redan har ett väl utrustat kemiskt laboratorium och för övrigt så mycket undervisningsmateriel, som kan behövas för den kemiska fackskolan, att det endast behöver göras en komplettering vilken beräknas kosta ungefär 10,000 kronor. Sedan frågan kommit under utskottets behandling, ha vi hört här förut, att i Hälsingborg på privat väg insamlats omkring 70,000 kronor, vilket motsvarar ungefär de kostnader, som behövas för laboratoriets utrustning. I sammanhang, därmed ha ju också för saken intresserade personer i Malmö för att få de ekonomiska förhållandena jämnställda med Hälsingborg, sammanskjutit de 10,000 kronor, som där återstå för ifrågavarande ändamål. Men jag får säga, att det kan vara tvivel underkastat, huruvida det är riktigt att på det sättet försöka ekonomiskt överbjuda varandra.

Jag skulle icke ha så mycket kritiserat de riksdagsledamöter

från Hälsingborg, som väckt denna motion, om det varit en verkligt ny skola, som skulle startas. Det är det visserligen på sätt och vis, ty det är en utvidgning av Malmö tekniska skolas kemiska avdelning. Men man kan icke bestrida, att denna avdelning där drivits under många år, och då anser jag det synnerligen olämpligt, och jag kanske vågar använda ordet hänsynslöst, att vilja lösgöra den från Malmö skola och flytta den till annan ort. Då vi i dag behandlade den Chalmerska skolan, förvånade det mig, att icke herr Sommelius ville ha den flyttad till Hälsingborg och på en gång taga det stora stycket i stället för att endast taga denna lilla bit från Malmö till Hälsingborg. Jag tror således, att man på åtskilliga håll bedömer denna fråga partiskt och att man bör giva reservanternas rätt i, att starka skäl tala för, att den kemiska avdelningen fortfarande bör vara förlagd till Malmö.

Men skall man nu tala om de kemiska fabriker, som finnas i Malmö och dess omnejd, och de, som finnas i Hälsingborg och dess omnejd, så kan jag icke fatta den föregående talarens påstående, att Hälsingborg i det fallet är vida överlägset Malmö. Det var i alla fall ett ganska obestyrkt påstående. Jag vågar påstå, att i Malmö och dess omnejd finnas flera kemiska industrier än i Hälsingborg både med avseende på storlek och med avseende på antalet tjänstemän och arbetare, som ha sin sysselsättning i dessa fabriker. Därav framgår ju alldeles tydligt, att man har lättare att så att säga mata skolan från en sådan ort som Malmö än från Hälsingborg, ehuru jag icke det ringaste betvivlar, att Hälsingborgsintresset för denna fackskola är mycket stort och att man skulle från de tekniska fabrikerernas sida där med allra största intresse sörja för skolan under den allra närmaste tiden åtminstone. Men där finnes ingenting, som lämnar garantier för framtiden. Där emot tror jag, att det är mycket säkrare i det avseendet, om skolan förlägges till en större stad, där man har lättare tillgång till lärarkrafter och framför allt betydligt större innevånareantal och — jag upprepar det — betydligt större antal fabriker, som ha med kemisk industri att skaffa. Det enda, som man kan säga, att icke Malmö har, är kolgruveindustri, vilken ju är förlagd till Höganäs och Billesholm. Det är visserligen på sätt och vis en kemisk industri — det vill jag icke bestrida — men den ligger för det första icke inom Hälsingborgs hank och stör, och även om det är litet längre avstånd dit från Malmö, så tar det dock icke mycket längre tid att resa dit från Malmö än från Hälsingborg. Med undantag för nordvästra hörnet av Skåne måste vi väl medgiva, att Malmö ligger fullt lika bra om icke bättre till än Hälsingborg för alla andra delar av landet.

Departementschefen yttrar sig i denna fråga och relaterar, vad övriga myndigheter haft för åsikt, och han slutar med att säga, att även han för sin del anser, att alla skäl tala för, att skolan bör förläggas till Malmö.

Det spörsmålet är icke till fullo utrett, om jag så får säga, huruvida en decentralisation av dessa skolor är bättre än en koncen-

*Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.
(Forts.)*

Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.

(Forts.)

tration. Hittills ha dock alla myndigheter gått i den riktningen, att de ansett, att en koncentration av den tekniska undervisningen är till fördel framför en decentralisation av densamma.

Nu har det påpekats av herr Waldén, att det är mycket bra byggnader som man ämnar uppföra för skolan i Hälsingborg eller rättare sagt, det är en gammal kasernbyggnad, som skall omändras, och jag beklagar, att jag icke har med mig ritningarna till tekniska skolan i Malmö. Den ligger på ett stort öppet kvarter och består av tre större byggnader, och plats finnes för ytterligare en eller två byggnader om vidare utrymme skulle bliva erforderligt. Det stora välbyggda laboratoriet, som vi nu ha på den kemiska avdelningen i Malmö, kan uppenbarligen icke komma till full användning, om vi icke få behålla den kemiska avdelningen i Malmö. Det är även uppenbart, att lärarkrafterna där i så fall icke kunna lika tillfredsställande utnyttjas.

Men det finnes kanske andra och mera övertygande skäl, än vad utskottet anfört och vad den föregående ärade talaren från Landskrona anfört för skolans förläggande till Hälsingborg eller, rättare sagt, dess förflyttning från Malmö till Hälsingborg och i så fall borde vi få höra dessa.

Till vad jag redan anfört som talar för Malmö kommer, att enligt den utredning, som här föreligger, kostar det staten 42,000 kronor om året, om skolan förlägges till Hälsingborg, och endast 28,000 kronor, om den förlägges till Malmö. Och jag har anledning förmoda, att i detta belopp icke ingår något dyrtidstillägg. Men var och en av oss här i kammaren, som varit med om att bevilja dyrtidstillägg för statens lärare och övriga tjänstemän, vet, huru mycket det går till. Jag har icke räknat ut det, men det kommer att bliva ett ganska betydande belopp utöver de 42,000 kronorna. Det är alldeles givet, att proportionen mellan dyrtidstilläggen, om skolan förlägges till Hälsingborg och om den förlägges till Malmö, blir alldeles densamma som mellan de beräknade årliga kostnaderna, d. v. s. 42:28.

Intill dess därför andra och mera välgående skäl anförts, än som här förebragts för denna kemiska skolas förläggande till Hälsingborg, anser jag, och detta med skäl, att de riksdagens ledamöter, som icke här i dag äro bundna av några hänsyn till orten, böra rösta för förläggning av den kemiska fackskolan till Malmö, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen i denna fråga och avslag på utskottets hemställan.

Herr Sommelius: Herr talman, mina herrar! Det är naturligtvis långt från angenämt för mig åtminstone att uppträda som talare i denna fråga, därför att det rör ett lokalintresse. Om jag endast kunde betrakta frågan ur den synpunkten skulle jag befinna mig i en allt annat än behaglig ställning, men lyckligtvis är det väl så, att frågan har något större betydelse än blott en lokalfrågas. De undersökningar, som blivit utförda av statsutskottet, vågar jag för min del icke på samma sätt som den

föregående ärade talaren underskatta. Jag kan icke göra det, ty jag har icke funnit något i dess utlåtande, som man kan bestrida, han må vara huru kritisk som helst. Jag anser frågan vara ett statsinsresse, därför att det gäller att sprida elementära kemiska kunskaper på ett vidgat område och på mer än en ort. Malmö har redan förut, som kammaren behagade veta, ett par, tre anstalter för teknisk undervisning. Därför synes det mig, som om den siste ärade talaren skulle kunna unna också en annan stad i Skåne att få en liten del härav. Så mycket mer som talaren underskattar Hälsingborg, vore det ju i högre grad påkallat, och gott skulle resultatet bliva, om man förlade den kemiska fackskolan till Hälsingborg.

*Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.
(Forts.)*

Vid bedömandet av detta ärende bör man naturligtvis taga hänsyn till fackskolornas allmänna karaktär och betydelse och syftemål. I det avseendet säger utskottet här:

»De tekniska fackskolorna äro som bekant ämnade att ingå som ett led i en praktiskt elementär teknisk bildningslinje vid sidan av den teoretiskt vetenskapliga bildningslinjen, som representeras av de högre tekniska läroanstalterna i riket.»

Även andra platser borde få tillfälle att tillgodogöra sig fördelarna av den föreslagna praktiska undervisningsanstalten, och det skulle bliva fallet, om fackskolan bleve förlagd till ett annat ställe än Malmö. Malmö tekniska läroanstalt omfattar ju, som det påpekas på sid. 154 i utskottsutlåtandet, både tekniskt gymnasium samt maskinfackskola samt husbyggnadsfackskola. Nu ifrågasättes, att dit även skulle förläggas fackskolan för kemisk industri. Men när det nu är meningen att försöka åstadkomma en praktisk elementär utbildning, så kan det väl vara nyttigt, att man även på andra håll får försöka tillgodogöra sig fördelarna av densamma. Jag anser detta vara ett statsintresse och icke ett hembygdshintresse.

I utlåtande den 11 juni 1912 har den kommitté, som tillsattes 1907 för att uppgöra förslag till ordnande av den lägre tekniska undervisningen i vårt land, föreslagit den kemiska fackskolans förläggande till Hälsingborg just på den grund, att där finnes en mångfald teknisk industri. Det är nämligen icke så, som herr Winkler uttalade, att gruvindustrien, lerindustrien och allt vad som därmed hänger samman ligger långt från Hälsingborg. Hela denna industri styres från Hälsingborg; den har sitt huvudkontor där. Och alla gruvorna ligga i en halvcirkel — havet omfattar ju den andra sidan — från Höganäs, Hyllinge och Bjuf upp till Billesholm och Skromberga. Mycken annan kemisk industri finnes där också på skilda ställen å dessa områden.

Därför, herr talman, har jag tillåtit mig fästa uppmärksamheten härpå, och jag vädjar till kammaren, att den välvilligt ville bifalla, vad den ursprungliga kommittén har föreslagit, nämligen att den kemiska fackskolan förläggas till Hälsingborg. Sedan kommittén gjorde sitt uttalande, har det icke gjorts något försök för att ytterligare verka för fackskolans förläggning till Hälsing-

Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.
(Forts.)

borg i den tron att kommitténs utlåtande skulle respekteras. Först nu sedan skolöverstyrelsen har givit sitt förord åt Malmö och departementschefen, som det synes, med mycken tvekan har anslutit sig därtill, har denna strid uppstått. Jag ber att få säga, att en mycket framstående lärare har gjort ett uttalande om det sätt, varpå Hälsingborg hittills skött sina undervisningsanstalter. Han har helt nyligen förklarat, att det finns kanske icke någon annan plats i vårt land, där man funnit en sådan offervillighet och en sådan vakenhet, när det gällt folkskoleväsendet med dess överbbyggnader, som i Hälsingborg. Dess uppförande av folkskolor m. m. är icke överträffat på något annat ställe, liksom också yrkesundervisningen där i allmänhet står på ett synnerligen högt stadium. Ingen församling har så väl som Hälsingborg vårdat sig om undervisningen, både då det gällt folkskolan och då det gällt lägre tekniska skolor.

Därför har jag vågat, herr talman, försöka tala några enkla ord för Hälsingborg. Jag förringar visst icke den siste ärade talarrens arbete för att överföra skolan till Malmö. Jag inser, att han kan anses skyldig att göra det, och jag respekterar de uppgifter han lämnade, i den mån de kunna anses vara fullt överensstämmande med verkligheten. Men jag anser också, att han något skjutit över målet och kanske litet för mycket talat för den stad, där han är en mycket härskande herre. Jag anser mig icke böra framhålla de förmåner Hälsingborgs stad erbjuder.

Herr talman! Då jag nu går att yrka bifall till utskottets hemställan, så vill jag erinra om, att egentligen borde detta vara absolut onödigt. Hela debatten i detta ärende är fullständigt fruktlöst, därför att riksdagens andra kammare har, såvitt jag kan förstå, redan fattat beslut i ärendet. Det kan kanske synas vara ett underligt påstående, men det är icke mindre sant. Jag ber att få anmoda herrarna, att slå upp sidan 149 under rubriken »Yrkesundervisningen» och »Tekniska läroverk» punkt 239, där det står: »I anledning av Kungl. Maj:ts förslag (punkt 233) hemställer utskottet, att riksdagen må — vid bifall dels till vad under punkten 146 föreslagits angående avförande ur riksstaten av det ordinarie anslaget till de tekniska läroverken, nu 1,090,775 kronor, dels till vad under punkterna 240, 241, 242, 243, 244, 245 och 246 föreslås — i riksstaten, under rubrik: Tekniska läroverk, uppföra ett ordinarie reservationsanslag å 473,000 kronor.» Denna punkt är redan i överensstämmelse med utskottets hemställan av andra kammaren antagen.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag, och jag har ingen anledning alls att underkänna andra kammarens redan fattade beslut, som jag nyss här har föredragit.

Herr Lovén: Herr talman! Det är klart, att i en debatt som denna nödgas man upprepa, vad som anförts dels av dem, som talat för utskottets förslag, och dels av dem, som talat för reservationen, ävensom vad som står i betänkandet. Jag skall det

oaktat be att få säga något mot de två föregående talare, som talat för utskottets förslag.

När herr Waldén och sedermera även herr Sommelius säger, att i närheten av Hälsingborg är den kemisk-tekniska industrien koncentrerad, vilket skulle göra, att det vore värdefullt att få denna skola dit, så undrar jag, om icke vem som helst, som vill se klart på saken, måste medgiva, att i Malmö och dess omnejd ligger fullt ut lika mycken kemisk industri som någonsin i Hälsingborg och dess omnejd. Det enda, som vi icke i det fallet kunna bjuda på, är gruvorna.

Så nämnde herr Waldén, att det i Hälsingborg insamlats så stort kapital, så att det icke skulle bli någon nämnvärd engångs-utgift för staten, om skolan förlades dit. Ja, det är i viss mån riktigt, att Malmö bjuder mindre kapital, men det är därför, att att det icke behövs mer, om skolan förlägges dit. Men jag skall be att få säga för min del, oberoende av dessa kontanta erbjudanden, att redan när man i städer och kommuner bjödo över varandra för att få regementen till sig, så var det osmakligt att på det sättet utauktionera regementena till den högstbjudande, och jag finner det ännu mera osmakligt, om samhällena på det sättet skola slås om skolorna. Detta sagt beträffande den relativt stora summa, som man här säger sig bjuda i Hälsingborg, för att engångskostnaderna icke skola bli så betungande för statsverket.

Herr Waldén påstod, att det skulle gå så mycket lättare att få elever i Hälsingborg. Han räknade på något konstigt sätt ut, att det skulle bli flera elever per 1,000 invånare. Ja, det är möjligt detta, ty Hälsingborg har ett avsevärt lägre invånareantal än Malmö. Men om man tager del av vad som säges från reservanternas sida i den saken, så tror jag man måste finna, att skolan har större möjlighet att få talrika elever, om den förlägges till Malmö, än om den förlägges till Hälsingborg.

Samma är förhållandet med lärarkrafterna, vilket icke kunnat gendrivas av vare sig herr Waldén eller herr Sommelius. Och det är därför att vi ha större tillgång till lärarkrafter i Malmö, där vi ha den tekniska läroanstalten med tekniskt gymnasium, maskinfackskola och husbyggnadsfackskola. Dessutom ha vi i Lund att tillgå lärarkrafter i de teoretiska ämnena, vilket herr Waldén slätade över helt och hållet. Man har ju från ett och annat sådant samhälle av samma storleksordning som Hälsingborg erfarenhet av, huru svårt det är att få tillräckligt med lärarkrafter.

Så tog herr Waldén fram de där vackra planscherna över de gamla kasernerna söder om Hälsingborg. Och han riktade talet till mig och sade: se vilken härlig plats, som skolan skall få ligga på, om den kommer till Hälsingborg. Liksom om icke jag visste, vilken härlig plats detta är, där man fullgjort sin värnplikt. Jo, herr Waldén, jag vet, hurudant där är både utanför och innanför dessa byggnader, ty där har jag kamperat en god stund.

Herr Sommelius yttrade, att det fanns flera skolor i Malmö, och därför borde vi kunna vara med om att låta den här skolan

*Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.
(Forts.)*

Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.
(Forts.)

gå ifrån oss. Och det var statsintresset, som talade för förläggningen till Hälsingborg, menade han. Men jag anser, att reserverna visat till fullo, att det är ett statsintresse, om denna skola kan förläggas tillsammans med de andra yrkesskolorna i Malmö. Jag tror nog icke herr Sommelius kan gendriva det.

Herr Sommelius sade, att gruvorna lågo så vackert omkring Hälsingborg, och den, som icke känner till förhållandena, skulle av herr Sommelius' anförande kunna få den uppfattningen, att de ligga nästan inpå dörrarna till Hälsingborg. Herr Sommelius förlade dem välvilligt nog väl nära Hälsingborg, men det kan man ju icke förtänka honom, ty han vill naturligtvis ha dem förlagda så nära som möjligt till förmån för den vackra stad, där han varit en mycket verksam herre.

Och så slog herr Sommelius på känsloträngarna och sade, att ni kunna väl förutna oss detta, ni, som ha så många skolor i Malmö! Ja, det talet ha vi hört förut. Men sannerligen, om de hade tillräcklig makt i Hälsingborg, så skulle nog de herrar, som där härska, icke ha lämnat en bit kvar i Malmö, om de kunnat taga det ifrån oss.

Nu säger man här, att vi se saken ur lokalsynpunkt. Ja, det kan ju icke hjälpas, att lokalsynpunkterna måste spela in för oss. Men jag skall be kammarens övriga ledamöter, som skola bilda sig en uppfattning i frågan, att se bort från lokalsynpunkterna och se på frågan sakligt. Och vilka äro då de sakliga synpunkterna? Jo, det är de tre, som departementschefen anført: hänsynen till undervisningens ändamålsenliga ordnande, lärjungarnas intressen och de finansiella synpunkterna. Det är de sakliga intressen, som kammarens ledamöter skola se på, när man ser bort från de lokala synpunkterna, vilka vi helt naturligt måste se på, såväl vi, som representera Malmö, som de, vilka representera Hälsingborg.

När sedermera herr Sommelius kommer till det sista och tänker dräpa till icke endast oss utan även övriga kammarens ledamöter och läser upp klämman i punkt 239 och säger: se, vad vi beslutat; saken är ju avgjord, så skall jag be att få fästa uppmärksamheten på, att vi beslutat om de där 473,000 kronorna vid bifall *dels* till vad under punkten 146 föreslagits angående avförande ur riksstaten av det ordinarie anslaget till de tekniska läroverken, nu 1,090,775 kronor, *dels* till vad under punkterna 240, 241, 242, 243, 244, 245 och 246 föreslås. Men i de fyra sista punkterna ha vi icke beslutat ännu, herr Sommelius. Först när vi fattat beslut i dessa punkter, föreligger slutgiltigt beslut i fråga om punkt 239. Men så länge det icke är fallet, så kommer icke herr Sommelius längre ens med detta lilla halmstrå, som han här sökte gripa efter.

Herr talman! Jag yrkar avslag på utskottets förslag och bifall till reservationen.

Her Winkler: Endast några få ord. Med avseende på underkännandet av Hälsingborgs fördelar vill jag säga, att jag har icke

underkänt dem alls, ty jag har endast sagt, att var och en, som sett på dessa städer, måste medgiva, att i Malmö finnes betydligt mer kemisk industri än i Hälsingborg både till antal och storlek. Och det tycker jag att jag har rättighet att här anföra.

Så påstod herr Sommelius, att kolindustrin icke är långt belägen från Hälsingborg. Och det är den ju icke. Men det får väl icke vara avgörande i frågan. Utan vad som bör vara mest övertygande för kammaren är väl, vad skolöverstyrelsen påpekat. Ty det är ju en fullkomligt opartisk myndighet. Och den sätter på flera ställen i sitt yttrande Malmö framför Hälsingborg. Den säger, att med avseende på anskaffande av lärare är det påtagligen en stor fördel att kombinera skolan med sådana läroanstalter som tekniskt gymnasium samt tekniska maskin- och husbyggnadsfackskolor. Från sådana läroanstalter kan man få helt andra lärarkrafter än från ett vanligt elementarläroverk. Det har påpekats, att i Hälsingborg finnes handelsgymnasium och elementarläroverk. Ja, det har Malmö också. Malmö har två högre elementarläroverk och även en mycket stor handelsskola. Men som sagt, de lärarkrafter, som behövas för en kemisk skola, fås icke från dessa skolor, utan det är från de tekniska skolorna. Detta påpekar skolöverstyrelsen flera gånger och säger allra sist: »Av vad överstyrelsen sålunda anfört framgår, att i fråga om sådana omständigheter, som kunna tänkas befrämja den kemiska fackskolans ändamål, överstyrelsen anser starkt övervägande skäl tala för skolans förläggning till Malmö. Då därjämte sagda förläggning även ur kostnadssynpunkt obestriddigen är den fördelaktigaste för det allmänna, tvekar överstyrelsen icke att föreslå, att den kemiska fackskolan förläggas till Malmö och förenas med därvarande tekniska gymnasium, maskinfackskola och husbyggnadsfackskola under gemensam förvaltning.» Jag menar, att detta utlåtande bör egentligen ha mera att betyda, än vad såväl Hälsingborgs som Malmö stadsfullmäktige anfört i denna fråga, ty det är uppenbart, att var och en försöker framhålla de fördelar, som äro för hans stad mest framträdande. Jag ber att få påpeka, att på sid. 651 i propositionen uppräknas en hel del industrier, som finnas i Hälsingborg. Någon motsvarande uppräkning förekommer icke beträffande Malmö, men var och en, som ser efter i Sveriges handelskalender, skall finna, att skulle man uppräknas motsvarande fabriker i Malmö, skulle det taga flera sidor, och jag förmodar, att det är en av anledningarna varför man icke gjort det.

Herr Sommelius påstod, att en framstående lärare påpekat, att ingen stad har i lika hög grad som Hälsingborg skött sin skolundervisning. Detta yttrande må stå för denne lärares egen räkning. Jag är icke pedagog och kan icke bedöma denna sak, men jag kan i alla fall icke endast på grund av herr Sammelius' påstående vara med på, att vi i Malmö sköta våra skolor sämre än man gör i Hälsingborg. I varje fall anser jag, att det behövs bättre bevisföring i detta avseende.

Med avseende på behärskandet av ett samhälle känna väl her-

Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.

(Forts.)

Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.
(Forts.)

rarna litet var till, att det är många personer som bestämma i såväl Malmö som i Hälsingborg. I detta fall har jag aldrig haft samma inflytande i min stad, som herr Sommelius har i sin, men det är en sak som talar till hans fördel och till min nackdel och icke motsatsen. I varje fall har varken han eller jag något sådant inflytande på riksdagen och dess beslut.

För övrigt ser jag icke denna sak ensamt ur ortsintressets utan ur statsintressets synpunkt. Från fackmässigt håll ha vi ju skolöverstyrelsens utlåtande, och det talar till Malmö stads förmån. Jag anser, att det är en opartisk institution, som vi böra ha va all respekt för, och jag anser, att vi även tryggt kunna lita på, att detta utlåtande icke avgivits förrän styrelsen verkligen förskaffat sig ett bestämt intryck rörande de verkliga förhållandena.

Jag ber ännu en gång att få yrka bifall till reservanternas förslag i denna fråga.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag har begärt ordet därför att herr Sommelius har behagat slå fast, att det vore omöjligt för andra kammaren att fatta beslut på denna punkt i enlighet med reservationen på grund av det beslut, som kammaren redan fattat i punkt 239. Jag vill säga, att om herrarna vilja göra sig underrättade om vad som står i reservationen vid punkt 239, skola herrarna finna, att det är ordagrant samma innehåll som i utskottets hemställan, med undantag av att reservanterna begära 3,000 kronor *mindre* än vad utskottet hemställt om. Sedan, till yttermera visso, skall jag be att få påpeka, att här i reservationens kläm under punkten b) ha vi sagt på detta sätt: »b) för den tekniska elementarskolan, maskinfackskolan, husbyggnadsskolan, den kemiska fackskolan och det tekniska gymnasiet i Malmö för 1921 beräkna ett belopp av 117 400 kronor att ingå i det *ordinarie* reservationsanslaget till tekniska läroverk.»

För att emellertid betaga herr Sommelius all möjlighet att vidare plädera i denna riktning och för att undanröja alla svårigheter vad formaliteterna beträffar, skall jag be att få meddela, att man styrt om, att i första kammaren kommer behandlingen av dessa frågor att äga rum i den ordning som herr Sommelius förutsätter vara den riktiga, nämligen så, att punkt 239 behandlas efter punkt 246. Vid sådant förhållande tror jag, att kammaren alldeles oberoende av herr Sommelius' påstående, därest herrarna för övrigt anse, att reservanterna ha de starkaste sakskälen på sin sida, kan gå att fatta beslut i överensstämmelse med reservationen och bifalla Kungl. Maj:ts proposition.

Jag har ingen anledning att frångå mitt yrkande.

Herr Nilsson i Bonarp: Ehuru jag anser, att det är tämligen resultatöst att yttra sig i denna debatt, finner jag mig likväl pliktig att med några ord angiva min uppfattning i saken. Jag är nämligen en av dem, som på ort och ställe tagit de lokala

förhållandena i betraktande. Jag får säga, att innan jag var med om denna resa, var det för mig mycket svårt att fatta ståndpunkt i saken, men ett sådant ståndpunkttagande blev dock väsentligt underlättat, sedan man tagit förlägningsplatserna i betraktande, och jag tror, att så var förhållandet även med andra avdelningens i statsutskottet övriga ledamöter. De voro nog dessförinnan ganska tveksamma om vilken ståndpunkt de skulle intaga, och det är icke att förundra sig över.

När man läser de uttalanden, som äro gjorda av departementschefen, framgår det av dessa, att han också varit mycket tveksam i valet. Det är ju klart, att vare sig skolan förlägges till Malmö eller till Hälsingborg, blir det bra i bägge fallen. Hade riksdagen varit i det lyckliga predikamentet, att den kunnat förlägga en kemisk fackskola till vardera av dessa städer, hade saken varit lätt löst. Nu är det ej så lyckligt utan vi tvingas att taga ståndpunkt till förmån för endera.

Jag säger, att sedan jag på ort och ställe sett på de lokala förhållandena, har det blivit för mig lättare att bilda mig en bestämd uppfattning. Det är ju alldeles riktigt, som här framhållits av representanterna för Malmö stad, att i det därvarande tekniska gymnasiet kan finnas lämpliga lokaler, men om man jämför de lokaler, som där erbjudas, med dem, som erbjudas i Hälsingborg i en fristående byggnad med goda utrymmen och liggande på en öppen och fri plats med möjlighet till utvidgning måste dessa sistnämnda lokaler verka mycket tilltalande såsom de även gjorde på oss som därefter togo dem i betraktande.

Nu kan det invändas mot mig, att därför att jag bor en mil närmare Hälsingborg, har jag blivit omedvetet påverkad av denna omständighet. Men denna erinran kan icke riktas mot flertalet av dem, som gjorde denna resa. Det var män från Dalarna, Helgoland och övre Norrland och alla på ett undantag när funno, så snart de fått jämföra de lokala förhållandena i Malmö och Hälsingborg med varandra, att det icke fanns någon som helst tvekan, vilken stad man skulle stanna för. Så betydligt överlägset föreföll Hälsingborg.

Så har man tvistat om, huruvida Hälsingborg eller Malmö har den största kemiska industri. Ja, det finns i bägge två städerna tillräcklig dylik industri, för att man skall kunna få åskådningsmateriel, om så behövs, och för att man därifrån skall kunna få goda lärare. Men vid ett objektivt bedömande av var den egentliga stora kemiska industrien ligger måste jag säga, att det är i Hälsingborg, och jag tycker, att jag ser saken rent objektivt. Där finnes det stora kopparverket och svavelsyrefabrikerna, verklig kemisk industri i stort, och dessutom finnas många industrier i närheten av staden, såsom Höganäsverken och kolgruveindustrien och icke så långt därifrån Perstorps ättiksfabrik m. fl. Jag vågar därför säga, att just den kemisk-tekniska industrien är starkare företrädd i Hälsingborg och trakten däromkring än i Malmö.

En sak, som ju även får tillmätas en viss betydelse, när man

Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.
(Forts.)

Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.

(Forts.)

går att bedöma dessa spörsmål, är frågan, huruvida en centralisering av dessa folkskolor bör ske eller om decentralisation är mera önskvärd. För min del har jag samma uppfattning som flera andra föregående talare, att man icke skall, därför att det är så mycket förut på en plats, lägga dit ytterligare undervisningsanstalter, under det att den plats, som icke har någon sådan anstalt förut, alltjämt skall vara berövad fördelarna därav. Vi skola ändå komma ihåg, att den skola, varom vi nu tala icke är en skola för Hälsingborgs stad allena, utan för hela södra Sverige. Att eleverna skola hitta lika bra till Hälsingborg som till Malmö, tror jag är alldeles otvivelaktigt. Skolan kommer nog att bli rekryterad med elever lika bra, vare sig man väljer den ena eller andra platsen. Men jag menar, att har man nu i Malmö de två skolor, som här äro nämnda, byggnadsfackskolan och maskinfackskolan, kan man icke säga, att Malmö är lidande, utan denna stad har blivit väl tillgodosedd. Men att då också förlägga denna skola till Malmö är icke att dela på gracerna, och även denna synpunkt måste i någon mån spela in.

Det är dessa omständigheter, som gjort, att jag för min del har kommit till det resultatet, att Hälsingborg bör hava företräde, men huvudskalet det vill jag ännu en gång betona, är de utomordentligt gynnsamma lokala förhållandena med det fria läget däruppe på höjdsplatån, utsikten över Sundet till danska landet. Detta utomordentligt härliga läge är ovillkorligen ett mycket tilltalande moment.

Så är det därtill en annan sak, som jag skall be att få beröra. Det förefaller mig vara på det sättet, att om man förlägger den kemiska fackskolan till Malmö, kommer den nog att bli omhuldad, men det kan sättas ifråga, huruvida den icke kommer att tilldraga sig större uppmärksamhet i Hälsingborg, där den kommer att så att säga vara mera dominerande. Den blir för denna mindre stad betraktad som en ögonsten och kommer att ägnas mera omvårdnad och mera intresse. Detta är naturligtvis blott en hypotes, det erkänner jag, men jag tror, att den blir bestyrkt av fakta, och därigenom kommer skolan att gå en ljusare framtid till mötes, än om den göres till en detalj i ett förutvarande stort etablissemang i en stor stad.

Det är dessa tre synpunkter som bestämt mig för att ställa mig på Hälsingborgslinjen, om jag så får kalla den. Men jag vill säga, att det är viss icke något angenämt att i egenskap av riksdagsman taga ståndpunkt till så pass delikata saker som denna, ty det är klart, att man stöter för huvudet vissa lokala intressen, som icke bliva tillgodosedda. Stannade man för Malmö, så skulle man med all rätt säga i Hälsingborg: Vår stad är mindre än Malmö, därför har rättvisa icke vederfarits oss. Det blir alltid opposition från den stad som ej tillgodoses. Men då man ställer sig på en sådan ståndpunkt, att man bäst främjar skolan såsom sådan, i det man förlägger den till en stad, där den kemisk-tekniska industrien par preferens är mest härskande, och slutligen

skapar rättvisa så tillvida, att man giver Hälsingborg en fackskola under det att Malmö erhållit två sådana, då tycker jag för min del, att man intagit en så objektiv och oväldig ståndpunkt, som varit mig möjligt att göra.

*Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.
(Forts.)*

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman, mina herrar! Under den överläggning, som här förts i kammaren mellan mälsmännen för Hälsingborg och mälsmännen för Malmö, har det förefallit mig, som om de skäl vilka anförts såväl från den ena som den andra sidan företrädesvis rört sig om den ena eller andra platsens lokala företräden. Man har talat om lokalernas beskaffenhet a den ena eller andra platsen och jämfört dem med varandra. Man har till och med talat om den höjdpåta, på vilken anstalten skulle komma att ligga i Hälsingborg, om den härliga utsikten över sundet o. s. v. Jag bestrider icke, att goda lokaler äro en mycket viktig förutsättning för att en läroanstalt skall kunna på ett ändamålsenligt sätt fylla sin uppgift. Jag bestrider naturligtvis icke heller, att materielutrustning för laboratorier och allt sådant äro i särskild grad viktiga förutsättningar, för att denna läroanstalt skall kunna på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift. Men, mina herrar, det viktigaste av alltsammans är dock den större eller mindre garanti, som skolans organisation och förläggning på den ena eller andra platsen kan giva, för att man skall kunna få de bästa lärarkrafterna för skolan. Därmed är jag inne på den viktigaste synpunkten vid avgörandet av detta spörsmål, nämligen frågan om den s. k. centralisations- eller decentralisationsprincipen.

Jag frågar mig då, vilkendera principens tillämpning som ger trygghet för, att läroanstalten kan erhålla de bästa lärarkrafterna, och jag måste säga mig, att det är centralisationsprincipen. Vi få icke glömma, att en läroanstalts betydelse som en god sådan väsentligen beror på, om i de huvudämnen, som äro grundläggande för läroanstalten, finnas tillgång till kunskapsrika och goda lärarkrafter. I en liten anstalt kan man nog icke undvika, att det kommer att bli så, att man icke kan ha mer än en lärare i viktiga huvudämnen. Denne lärare kan, då han först fästes vid anstalten, måhända vara en mycket kunskapsrik och mycket duglig lärare, men åren gå och lärare liksom vi andra människor lida av de svagheter, som följa med åren, d. v. s. förmågan och insikten börja att slappas. Men när man då icke har mer än en lärarkraft, så betyder det, att läroanstalten såsom sådan sjunker i värde. Detta är enligt min mening en mycket viktig synpunkt. Har man däremot dubblade lärarkrafter, två eller flera lärarkrafter vid samma anstalt, så blir det naturligtvis på samma sätt, men en förständig rektor vid en sådan läroanstalt vet att placera lärarkrafterna, så att i detta fall där ernås ett bättre resultat och skolan hålles uppe i sin nivå.

Det är dessa skäl och synpunkter, som synas mig vara fullständigt avgörande för den ståndpunkt, kammaren bör intaga till

Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.
(Forts.)

föreliggande spörsmål. Med utgångspunkt därifrån kan jag icke komma till annat resultat, än att skolans framtid och därmed läroanstaltens uppgift för hela vårt lands ekonomiska liv bättre tryggas, om anstalten förlägges till Malmö, på sätt som föreslagits av Kungl. Maj:t och som reservanterna hemställt om, och med anledning härav ber jag få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Jag vill tillägga, att det intima samband, som man här har urgerat skulle finnas mellan en läroanstalt och en industri, kan nog ha sin betydelse, men får icke vara avgörande. Vi ha t. ex. här i Stockholm en bergshögskola för gruvvetenskap, men icke har det fallit någon in att lägga denna exempelvis i mellersta Sverige med dess många gruvfält. Den ligger i Stockholm, men i den mån, som eleverna har behov att praktiskt studera gruvväsendet, så göra de också varje år, varje sommar utflykter till gruvfälten för att där deltaga i det praktiska gruvarbetet. Vi hava en annan högskola, som ligger här i Stockholm, nämligen skogshögskolan. Icke har det fallit någon in att lägga den skolan ute på landet bland de stora skogarna, men man drager alltid försorg om, att de elever, som gå igenom skogshögskolan, erhålla den insikt i det praktiska skogsvårdsarbetet, som de behöva för att bliva goda skogsmän. Detta samband finnes sålunda, men bör tillgodoses på andra vägar och genom andra medel. Här är huvudsaken att få tryggade betingelser för, att läroanstalten som sådan kan hållas uppe i så hög nivå som möjligt, och det anser jag, att man bättre tryggar genom att förlägga skolan till Malmö.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Bengtsson i Norup: Ja, herr talman! I likhet med den föregående talaren anser även jag, att huvudsynpunkten här bör vara, huruvida det är fördelaktigt att centralisera eller att de olika städerna få litet var.

Skälet för centralisation, som den föregående talaren här byggt på, det var hänsyn till lärarkrafterna, och det skall icke förnekas att det ligger ett kraftigt skäl i detta påstående, men det torde säkerligen förlora i betydelse genom vad som konstaterats särskilt från herr Nilsons egen stad. Jag vågar påstå, att varken Örebro tekniska skola eller Västerås fackskola på något sätt äro försummade ifråga om lärarkrafter, ehuru de äro förlagda i två olika städer. Jag anser för min del, att när man har de stora skatte-dragande industrierna att räkna med, så bör man icke giva en stad allt och en annan ingenting utan försöka tänka på att då de bidraga så mycket i skatteväg, så hava de berättigade anspråk på att i någon mån få del av de olika skolorna.

Det har varit ett ganska livligt meningsutbyte mellan de olika stadsintressena, mellan Malmö och Hälsingborg, och en av representanterna för Malmö uttalade, att man icke skulle lägga de lokala synpunkterna på detta spörsmål. Men jag tror ändå, att man måste se något även på dessa. I detta fall har ju, som förut

anförts, statsutskottets andra avdelning på ort och ställe såväl i den ena staden som i den andra gjort noggrann undersökning, och jag vågar ändå påräkna, att en enhällig avdelnings ord i denna sak måste väga något med avseende å lokala synpunkterna, för att icke tala även om andra synpunkter.

Jag vill erinra herrarna om, att i Malmö voro lokalerna visst icke av tidsenlig beskaffenhet. Visserligen skulle det byggas till, men då blir också denna skola fördelad på olika avdelningar, så att man måste passera genom andra skollokaler, och det kan väl icke vara lämpligt att förlägga en skola på det sättet, då man kan få det ordnat på ett fördelaktigare. Vad däremot Hälsingborg beträffar, så fäste jag mig visserligen vid utsikten över sundet, men i synnerhet vid de härliga lokaler, de höga rum och de gedigna byggnader, som där visades för avdelningen. Det kan icke nekas, att även sådant får spela in, men det finnes ju även andra skäl.

Jag skall icke på något sätt försöka att ställa den ena staden framför den andra, men då det här är sagt av den föregående talaren såväl som av många andra, att man skall försöka få skolan på en hög nivå, och den föregående talaren sade sig vara övertygad om, att så blir förhållandet, om den kommer till Malmö, så vill jag säga, att jag är å min sida lika övertygad om, att skolan kommer på en hög nivå, om den blir förlagd till Hälsingborg.

Det sades av herr Nilsson i Bonarp, att det gällde södra Sverige, men det räcker icke, denna skola är avsedd för hela landet. Det torde även böra påpekas, att enligt socialstyrelsens uppgifter och statistik, äro levnadskostnaderna billigare i Hälsingborg än i Malmö.

Ett annat skäl, som icke förut nämnts är, att Hälsingborgs stad är beredd på att lägga sin fortsättningsskola såsom förberedande för den kemiska fackskolan. och då man därtill kunnat konstatera ett ovanligt livligt intresse för skolan hos representanterna för den kemiska industrien i Hälsingborg med omnejd, som alldeles säkert bådär gott för skolans förläggning dit och för att den kommer att ställas på en hög nivå, så är detta också något att räkna med.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Björck i Jönköping: Herr talman, mina herrar! Jag skall tillåta mig att i all enkelhet och korthet framhålla några pedagogiska och organisatoriska synpunkter med bortseende från de lokala, i den mån dessa senare icke direkt hava betydelse för bedömandet av frågans pedagogiska sida.

Till en början bör det härvid uppmärksammas att Hälsingborgs praktiska skolväsen är alldeles särskilt väl planlagt. Där finns yrkes- och lärlingsskolor, vilka skola hålla till i det hus, som herrarna ser på planschen där borta, och som torde få anses såsom ett mönster av organisation. Det är alldeles givet att för utveck-

Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.
(Forts.)

Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.
(Forts.)

lingen av dessa skolor måste det vara av synnerligen stort värde att åga tillgång till en »övre våning», vars lärarkrafter, direkt och indirekt kunna verka befrämjande på de kemiska yrkes- och lärlingskolornas undervisning. Det är ett sakförhållande, som, om man skärskådar denna fråga ur skolorganisatorisk synpunkt, måste tillmätas avgörande betydelse, då det gäller att taga ståndpunkt till den föreliggande frågan. För min del var jag i likhet med åtskilliga av avdelningens övriga medlemmar mycket tveksam från början, och jag lutade nog närmast åt Malmöalternativet. Efter hand som jag dock hann tränga in i frågan och se den ur olika synpunkter, fann jag emellertid, att de *sakliga skälen* med alldeles övertygande styrka talade till förmån för Hälsingborgsalternativet.

Jag vill också uppehålla mig något vid frågan om anskaffandet av lärarekrafter. Den har ju spelat en rätt stor roll i denna debatt, och det har från flera håll gjorts gällande att den lättare skulle låta sig lösas i Malmö än i Hälsingborg. Jag undrar dock, om man därvidlag gjort fullt klart för sig, vilka slags lärare, som behövas som timlärare för denna skola. Vi skola komma ihåg, att det finns tre stycken ordinarie lärare anställda, och att det sålunda endast rör sig om ett relativt begränsat antal *timlärare*. Såvitt jag kan förstå, måste det för undervisningens utveckling i *praktisk riktning* vara till en alldeles avgjord fördel, om man har tillfälle att gå till det praktiska livets män, till ingenjörerna i Hälsingborgs kemiska industri, och anlita dem som timlärare. Det invändes då, att detta är mycket svårt att ordna, därför att ingenjörerna växla och att en sådan liten ekonomisk bagatell, som dessa lärararvoden utgöra icke förmår avvinna dem något intresse. Vid avdelningens besök i Hälsingborg var jag därför mycket angelägen om att i denna sak känna mig för hos olika industrimän. I första rummet rådgjorde jag med ingen mindre än överingenjör Beskow. För honom framlade jag de skäl, som anförts av myndigheterna mot Hälsingborgsalternativet i detta avseende, och jag fick då av honom ungefär det svaret, att det kan Ni väl förstå, att det för vår industri är av så avgörande betydelse att få denna skola till Hälsingborg, att vi komma att göra allt vad som kan göras, för att bereda våra ingenjörer tillfälle att undervisa i fackskolan. Det är ju våra egna förmän och verk-mästare, som det gäller att utbilda. För vår industri är detta av så betydande intresse, att vi på alla sätt skola söka underlätta våra ingenjörers användande som timlärare vid skolan. Han nämnde också beträffande sin industri, att han hade så och så många ingenjörer, och att om han fick undanta två stycken, tror jag han sade, kunde skolan få disponera vilken som helst av de övriga såsom lärare.

Jag tror som sagt, att det i detta sammanhang är en ytterligt viktig synpunkt, att taga det praktiska livets män i anspråk som lärare vid anstalten, så att man icke i första rummet är hänvisad

till att eventuellt söka dem i andra skolor. Därmed faller ett av de starkast framhävda argumenten för malmöföreläggningen.

Vidare måste man i detta sammanhang också söka klargöra närmare spörsmålet om centralisation eller decentralisation. Jag får då för min del säga, att jag är övertygad om att de skäl, som tala för decentralisation, i detta sammanhang väga tyngre. Det måste vara av största vikt, att en skola som den här föreslagna kommer till ett samhälle, där den alldeles speciellt omhuldas, där den icke går in som en detalj i ett större skolkomplex, utan där den kan påräkna samhällets intresse odelat. Man får väl också medgiva, att de olika landsdelarna med rätta på staten kunna ställa det kravet, att fackskolorna bliva i någon man utbredda över landet för att man på det sättet skall kunna lättare utnyttja dem. Det är därför riktigtast att icke koncentrera dessa utbildningsanstalter till de stora städerna.

Till slut måste jag också komma tillbaka till en tankegång, som herr Nilsson i Bonarp, såvitt jag förstod, med synnerligen stor styrka gick in för, och vars riktighet jag till fullo kan vitsorda, nämligen att man utan att på något sätt underkänna Malmös kemiska industri, dock måste säga, att den industri, som finns i Hälsingborg, berör de centrala kapitlen i kemien väsentligt intimare än fallet är med malmöindustrin. Jag syftar då särskilt på svavelsyrefabrikationen och kopparframställningen och vad därmed sammanhänger. Dessa industrier beröra faktiskt kemiens mest centrala problem. De bygga på en hel serie processer, där viktiga kemiska lagar i stor skala åskådliggöras och tillämpas. Det måste vara av synnerligt stor betydelse för en kemisk fackskola att både kunna äga omedelbar tillgång till dessa demonstrationsobjekt, allt eftersom man läser sig in i kemien, och att för speciella framställningar kunna tillgodogöra sig lärare, som äro väl förtrogna med de grundläggande kemiska spörsmål, som det här är fråga om. Då därtill kommer närheten till Höganäsområdet och Perstorpsfabrikerna, som ju också beröra centrala områden ur såväl den oorganiska som den organiska kemien, måste jag säga, att så starka skäl föreligga för fackskolans förläggning till Hälsingborg, att jag icke tvekar att ge min anslutning till utskottets förslag, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Winkler: Herr talman, mina herrar! Jag ber om ursäkt för att jag ånyo en gång besvarar, men jag begärde ordet med anledning av min ärade kamrats herr Nilssons i Bonarp yttrande. Han nämnde nämligen, att vid avdelningens besök i Malmö och Hälsingborg hade den fått det bästa intrycket av Hälsingborg.

Det bör ju i så fall vara beroende på de löften, som gjordes av representanterna för Hälsingborgs stad om skolans uppförande, ty den är i alla fall ännu icke uppförd, såvida man icke nu vill taga i betraktande, vad herr Nilsson i Bonarp också påpekade, nämligen den utmärkt vackra utsikten från den höga plattan i Hälsingborg, från vilken man kan se Sundet och Danmark, dit

*Aug. anslag
till en kemisk
fackskola.
(Forts.)*

*Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.*

(Forts.)

det endast är c:a fem kilometer. Det är väl dock icke detta, som eleverna, som i skolan skola lära sig kemi, skola skaffa sig kunskap om. Det är kanske rent av icke nyttigt att ha en för vacker utsikt, då man skall plugga läxor och förhöras. Den saken lämnar jag emellertid därhän. I varje fall anser jag icke, att det är något, som bör vara avgörande vid frågans avgörande här i kammaren.

Vidare sade han, att det finns en ättiksfabrik i Perstorp, som ligger nära Hälsingborg, men Perstorp ligger dock ungefär 60 km. från Hälsingborg och c:a 70 km. från Malmö, så att det egentligen ej är en så stor skillnad. Jag ber dessutom få meddela, att vi hava en om icke två ättiksfabriker i Malmö stad.

Vad superfosfatfabrikerna beträffar, hava vi en dylik i Hälsingborg och en mycket stor sådan, men vi hava icke mindre än två sådana fabriker i Malmö, nämligen Svenska konstgödningsfabriksaktiebolagets anläggning, som jag mycket väl känner till samt Hälsingborgsfabrikens filialfabrik i Limhamn. Det är betecknande, att då Hälsingborgsbolaget skulle utvidga sin fabrik för en del år tillbaka de funno med sin fördel förenligt att lägga den nya fabriken i Malmö och icke i Hälsingborg. Vi äro sålunda något mera välsignade med superfosfatfabriker i Malmö än i Hälsingborg. Jag betvivlar icke, att det är en mycket viktig sak att ha en superfosfatfabrik i närheten av skolan, men i varje fall står icke Malmö efter i detta avseende.

Beträffande kopparverket måste jag erkänna, att vi icke hava något sådant i Malmö, men jag undrar, om icke den stora skånska cementfabriken, som i sitt slag är den största i Sverige, och som ensam äger hälften av alla motsvarande svenska fabrikers produktionsförmåga, icke kan hava motsvarande betydelse. De herrarna från statsutskottet, som voro med för att bese denna fabrik, vill jag fråga, om de någonsin sett ett så stiligt och vackert privat laboratorium som i den fabriken. Denna fabrik och dess laboratorium står säkerligen i samma utsträckning som Hälsingborgsfabrikerna till tjänst för skolan, om den kommer till Malmö.

Jag bestrider, att lokalerna i Malmö på något sätt äro underlägsna dylika lokaler på andra platser. Herrarna från statsutskottet kunde absolut icke få något dåligt intryck av lokalerna i Malmö, och sanningen är, att ert besök i Malmö tekniska skola icke räckte mer än en halv timme. Då vi ville köra dit med herrarna igen, ville ni icke utan svarade, att ni hade sett nog. Herrarna hade i alla fall icke sett mer än smedjan, laboratoriet, och den mekaniska verkstaden, och ni voro såvitt jag observerade icke inne i en enda av lärosalarna. Jag skulle icke hava tagit upp denna sak, om man icke förut kommit in därpå, men ingen torde kunna bestrida att min relation är med verkliga förhållandet överensstämmande, och det är icke gärna möjligt för herrarna att kunna fälla något omdöme om lokalerna i sin helhet efter ett så kort besök.

En av motionärerna var med herrarna både i Malmö och i Hälsingborg, oaktat han icke tillhör statsutskottet. Det var verkligen förvånande att finna, att professor Andersson gjorde sällskap

med statsutskottets medlemmar och bevakade dem i Malmö, och han bevakade väl herrarna i Hälsingborg också. Det är nu icke min mening att påstå, att herrarna tagit intryck av honom och hans mening, men nog var jag litet frestad att följa med till Hälsingborg från Malmö, men jag tänkte, att det säkerligen var ogrannlaga. Då jag bott i Hälsingborg i många år, känner jag också till förhållandena där och hade kunnat tjänstgöra som ciceron. Det är icke för att nedsätta Hälsingborg, som jag säger detta, ty det är en mycket storslagen stad, och den har gått lika mycket framåt om icke mera än någon annan, och det är stora och duktiga män, som drivit fram den staden.

Jag vill dock erkänna, att själva laboratoriets utseende icke gjorde något gott intryck, då herrarna voro nere i Malmö. Jag har icke varit i detta laboratorium, sedan skolan öppnades, och jag får erkänna, att även jag blev förvånad över att det icke hölls snyggare och i bättre ordning, utan att det var några vaskventiler av bly, som voro sönder, och några bord, som icke voro polerade eller belagda med glasskivor, som de borde vara. Den saken skall dock bättras, sedan man fått uppmärksamheten riktad på den, men jag medger, att det borde hava härskat bättre ordning i laboratoriet, då herrarna voro där. Detta är väl dock icke så ofantligt viktigt. Ja, herrarna se, att jag villigt erkänner allt, som kan vara till nackdel för Malmö, men det gäller dock en ren bagatell, som lätt kan avhjälpas, och som icke bör hava något inflytande på riksdagens beslut i denna så viktiga fråga.

Da herr Nilsson i Bonarp liksom flera andra talare oupphörigen påpekat, att chefen för ecklesiastikdepartementet varit mycket oviss om var han skulle förorda förläggningen av denna skola, vill jag säga, att det visst icke varit fallet. Han har visserligen på ett enda ställe yttrat sig tveksamt, men jag har förut påpekat, att utom på detta enda ställe visar han icke på något sätt någon tveksamhet. Finns det något mera uttalande som tyder på tveksamhet vill jag be herrarna vara vänliga att visa, var det står, och icke endast gång på gång säga, att han varit tveksam om vilken plats han skulle föreslå. Han säger visserligen, att »nekas kan ej heller, att en förening av ett flertal fackskolor till ett stort gemensamt och till en enda stad förlagt skolkomplex är en anordning, om vars ändamålsenlighet viss tvekan kan råda, då däremot en förläggning av tekniska fackskolor till olika samhällen med starkt industriell läggning givetvis från industriens synpunkt bör hälsas med välvilja», men, säger samme minister, att »för Malmöförslaget talar företrädesvis följande omständigheter: hänsynen till undervisningens ändamålsenliga ordnande, lärjungarnas intressen och framför allt de finansiella synpunkterna». På ett annat ställe framhåller han även, att kostnaderna för en skola bleve större i Hälsingborg än i Malmö. Som sagt ge alla andra argument i ministerns yttrande vid handen, att han ger Malmöförslaget företräde. Det är därför icke riktigt att gång efter gång påstå, att så icke skulle vara förhållandet.

*Ang. anslag
till en kemist-
fackskola.
(Forts.)*

Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.
(Forts.)

Sedan vill jag mot herr Björck säga, att jag redan svarat honom beträffande ättiksfabriken vid Perstorp och superfosfatfabrikerna. Gent emot hans påstående, att det skulle vara lättare att i Hälsingborg från den privata industrien erhålla lärarekrafter till det tekniska läroverket, skall jag be att få påpeka, att det visat sig i Malmö vara ganska stora svårigheter att få ingenjörer från den privata industrien för undervisningen. Jag vill även påpeka, att man i Norrköping på alla möjliga sätt försökt skaffa sig lärarekrafter från den privata industrien och man har utövat rätt stor påtryckning i det syftet, men icke lyckats. Man annonserar fortfarande efter lärare i mekanik, byggnadskonst och maskinlära vid tekniska elementarskolan därstädes.

Beträffande den specialskola, som riksdagen beslutat inrätta uti elektroteknik att förläggas till Västerås, är att märka, att icke ens för denna skola har man lyckats få lärarekrafter ifrån den industriella anläggningen därstädes, oaktat såsom man vet Västerås har de allra största elektrotekniska fabriker i Sverige. I Västerås har man annonserat två gånger efter lärare i elektroteknik. Det ha väl herrarna själva observerat i tidningarna, och det är ganska beaktansvärt. Det har också påpekats av lärare från de tekniska läroverken huru svårt det är att erhålla lärarkrafter från den privata industrien. Jag betvivlar icke att överingenjör Beskow som är så angelägen att få denna skola till Hälsingborg skall hålla sitt ord och under den närmaste tiden släppa en eller annan ingenjör till denna skola från de industriella anläggningar vari han är intresserad, men jag tror likväl, att det icke är något att bygga på för framtiden. Jag är övertygad om, att herr Nilsson i Örebro har alldeles rätt, då han sade, att det allra viktigaste här är att kunna skaffa lämpliga lärarekrafter till denna skola, och detta går lättare från ett tekniskt läroverk än från den privata industrien. Det är mera fördelaktigt att kunna kombinera en kemisk avdelning med ett tekniskt läroverk, som även har andra fackavdelningar, där lärarna kunna tjänstgöra. Ty det är uppenbart, att dessa lärare även kunna tjänstgöra vid den kemiska avdelningen och lärarna vid den kemiska avdelningen kunna såsom jag förut påpekat undervisa i dessa vid den rent mekaniska avdelningen vid samma skola.

Jag vågar därför än en gång påstå, att de herrar, som vilja flytta denna skola från Malmö till Hälsingborg icke ha kommit fram med några bärande skäl för detta. Jag yrkar fortfarande, herr talman, att reservationen måtte bifallas.

Herr Engberg: Herr talman! Det har redan talats så mycket i denna fråga, att ämnet kanske anses vara uttömt. När jag ändå har begärt ordet, har jag gjort det icke för att ställa mig på den lokalpatriotiska ståndpunkt som framkommit från olika talare. Här har kanske kammaren fått den uppfattningen, att det är en strid bara mellan herrar Winkler och Sommelius, och att det är en privatangelägenhet mellan två skånska städer. Jag

har begärt ordet för att fästa uppmärksamheten på huru det står till med den argumentation, man här anført från utskottets sida då man gått emot Kungl. Maj:ts proposition. Det förefaller mig, som om de synpunkter, som anlades av herr Nilson i Örebro, äro de enda möjliga, kammaren har att hålla sig till vid bedömandet av denna fråga. Det går nämligen icke att bortse från det faktum, att det gäller att se till huru den undervisning kan bli beskaffad, som kan ges. När man lyssnat på skälen från herrar Waldéns och Bengtssons i Norup sida, fann man, att man på det hållet helt och hållet förbigick den huvudsynpunkten för att i stället anföra dels att man borde se till att även staden Hälsingborg i skatteavseende ställdes fördelaktigt — fick flera skatteobjekt så att säga — dels att det var en charmant utsikt över sundet och en naturskön plats att förlägga denna skola till. Men när man kom till den andra frågan, som upptogs i början av herr Waldén, huru det förhöll sig med industriens intresse, fick man från herr Nilsson i Bonarp ett kompletterande och viktigt erkännande, nämligen att ur industriens synpunkt kan det, sasom han utvecklade det, vara hugget som stucket. Och han kan icke göra gällande att — den slutsatsen drog han — den synpunkten bör få bli avgörande. Och så tillade han, att *huvudsynpunkten* för honom är att det blir ett utmärkt läge och hänförande utsikt över sundet. Ja, mina herrar, vart skall det taga vägen, om man skall placera skolorna här i landet med fästade avseende vid de natursköna omgivningarna, placera dem med hänsyn till den utsikt, som lärjungar och lärare kunna ha från lokalens fönster? Jag tror att om man slår in på en sådan skolpolitik kan man först som sist vara på det klara med att vad som får sitta emellan är just de sakliga och pedagogiska synpunkterna.

Här har anförts av herr Nilson i Örebro — och det ger jag honom rätt uti — att, när man har att välja mellan centralisation och decentralisation i dessa frågor, man icke bör tveka att välja centralisationens väg. Och detta därför att det ligger redan i sakens natur, att man då får det i tekniskt avseende största och bäst utrustade.

Jag vill särskilt till herr Björck uttrycka min synnerliga förvåning över den splittrerna ståndpunkt, han intagit i denna fråga. Förut när det gällde de privata högskolorna hade herr Björck den tankegången, att dessa vore ett sönderplittrande av det högre undervisningsväsendet, och att man borde ställa sig på centralisationens väg. Om herrarne erinra sig från debatten i dag angående anslag för tryckning av doktorsavhandlingar, kan man draga sig till minnes att det var en helt annan principiell tankegång, som skymtade bakom herr Björcks anförande den gången.

Den omständigheten, att statsutskottet varit nere i Hälsingborg och tittat på den vackra utsikten samt i likhet med herr Bengtsson känt sig mycket tilltalad av densamma, kan för mig icke gälla sasom ett sakligt argument. Man får dock icke förbise sasom det här trambällits, att det blir mera lärarkrafter att till-

Ang. anslag
till en länsk
fackskola.
(Forts.)

Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.

(Forts.)

gå, därest man förlägger denna skola till Malmö — denna sak står över all diskussion — på grund av möjligheten att få vetenskapligt och teoretiskt utbildat folk till lärare. Jag tror icke, att herr Björck skall överdriva denna synpunkt att man skulle ha det lätt att få privata ingenjörer, ty jag tror, — och det har erfarenheten visat — att dessa ingenjörer icke gärna gå att undervisa i dessa skolor så strängt sysselsatta som de äro i sin industri med de ekonomiska och lukrativa ställningar, som de där kunna intaga. Där har man i Malmö redan förut ett tekniskt gymnasium, maskinfackskola och husbyggnadsfackskola och detta innebär, att man får ett enhetligt komplex av undervisning av teknisk natur. Man kan väl ändå icke förbise vad man brukar beakta, när det gäller t. ex. den högre undervisningen att man vill ha ett slags *samspel* mellan de olika grenarna. Och har man den förmånen, såsom man har i Malmö, att redan förut ha en kemisk linje utvecklad, är det ofantligt mycket enklare att överföra denna kemiska linje, såsom det också framhålles i reservationen, till denna kemiska fackskola. Då härtill kommer att allt behöfligt material redan förefinnes i stor utsträckning, vilket icke är fallet i Hälsingborg, måste man säga sig, att allt talar för att förläggningen ur undervisningens egen synpunkt dock bör komma att ske till Malmö.

Det har vidare anförts — det var särskilt herr Waldén som tryckte på den synpunkten — att skolan skulle få en friare och självständigare ställning i Hälsingborg. Jag får erkänna, att jag icke riktigt begriper ett sådant argument, ty varför skulle denna skolas ställning bli mindre fri och mindre självständig, därför att den inramades i ett komplex av andra tekniska undervisningsgrenar? Såvitt jag kan förstå är det snarare en förmån för en dylik skola, om den bringas i den närmaste kontakt med övriga discipliner och undervisningsgrenar.

Det är för övrigt en missriktad linje såvitt jag kan se, den som framhävdes av herr Bengtsson i Norup, då han sade, att man borde så att säga fördela gracerna och plöttra ut skolorna i de små städerna i den mån, det är möjligt. Det säger ju sunda förnuftet, att man på det sättet får ett flertal tämligen svaga skolor istället för ett fåtal stora och alla tidens fordringar fyllande skolor. Den senare linjen är naturligtvis den, man bör söka komma fram på.

Jag kan sålunda icke erkänna, att det skulle vara klokt att i valet mellan Malmö och Hälsingborg förlägga denna skola till Hälsingborg. Ty trots de löften, som framförts av herr Björck om villighet att hålla skolan på hög nivå o. dyl., skulle det dock visa sig att, därest skolan placerades till Hälsingborg, dessa runda löften knappast skulle kunna infrias av det skälet, att det kan icke finnas så stora möjligheter där, som det finns i Malmö med dess större ingenjörkår, större tillgång till förstklassigt utbildade lärare samt med dess nära förbindelse med universitetet i Lund och dess naturvetenskapliga sektion. Därför måste såvitt jag kan

se, ur alla möjliga synpunkter Malmö betraktas ha ett givet företräde.

Ja, herr talman, jag är icke tillräckligt acklimatiserad malmöbo för att kunna misstänkas tala såsom någon slags lokalpatriot utan jag har velat trycka på dessa synpunkter, som av en föregående tertius interveniens, herr Nilson i Örebro, framförts, synpunkter, som man i första rummet skall taga hänsyn till, och först i andra rummet denna bedärande utsikt från platån i Hälsingborg och dessa löften, som man fått efter en god statsutskottsmiddag vid ett besök därstädes.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen och avslag på statsutskottets hemställan.

Herr *Persson* i Fritorp instämde häruti.

Herr *Bengtsson* i Norup: Herr talman! Endast ett par ord såsom en replik till herr *Winkler*! När herr *Winkler* förebrädde avdelningen av statsutskottet, för att den icke besett lärosalarne inom anstalten uti Malmö, var orsaken den, att när vi kommo för att bese desamma, stod en polisman i dörren och motade och det var fullt med folk uti förstuga och lärosalar, beroende på att det var inskrivning av värnpliktiga. Att vi då icke kunde tränga oss in i lärosalarne, torde herr *Winkler* med god vilja kunna förstå. Med ett visst intresse kan jag konstatera, att herr *Winkler* erkänner, att det kemiska laboratorium, som nu finnes vid skolan, i Malmö är under all kritik. Däremot vill jag villigt ge honom det erkännandet, att de skånska cementfabrikernas laboratorium var i alldeles utmärkt skick. Men då herr *Winkler* sade, att det mycket väl kunde hända, att detta laboratorium kunde ställas till kemiska fackskolans förfogande, så får jag säga, att det väl icke är meningen att eleverna skola resa från Malmö till Limhamn för att använda laboratoriet därstädes.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 243 av utskottets förevarande utlåtande nr 8 A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Ang. anslag
till en kemisk
fackskola.

Omröstningen utföll med 59 ja, men 81 nej; och hade kammaren alltså bifallit den vid punkten fogade reservationen.

(Forts.)

Punkterna 244—246.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 247.

Lades till handlingarna.

Ang. anslag
till handels-
gymnasier.

Punkten 248, angående anslag till handelsgymnasier.

Uti punkten 242 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen, att till beredande av förhöjt understöd åt handelsgymnasierna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Hälsingborg, Örebro och Norrköping utöver till dem redan anslagna belopp anvisa på extra stat för år 1921 såsom förslagsanslag, högst, ett belopp av 165,000 kronor, att utgå under förutsättning, att kommun, där handelsundervisningsanstalt åtnjöt statsunderstöd, själv eller genom enskilda donatorer såväl tillhandahölle erforderliga lokaler för undervisningen som ock årligen lämnade ett kontant bidrag, motsvarande minst en tredjedel av statsunderstödet, samt med den fördelning och under de villkor i övrigt, som Kungl. Maj:t kunde finna skäligen bestämma.

Utskottets hemställan innefattade tillstyrkande av bifall till Kungl. Maj:ts framställning utom i avseende å det belopp, som Kungl. Maj:t föreslagit, att riksdagen skulle för ifrågavarande ändamål anvisa på extra stat för år 1921, vilket belopp utskottet ansett böra bestämmas till 150,000 kronor.

Vid denna punkt var emellertid fogad reservation av herrar *H. M. Bäckström, Waldén, Anderson* i Råstock och *Lübeck*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr *Sommelius*: Herr talman! I denna punkt behandlar statsutskottet handelsläroverken. Detta ärende intresserar mig som ett led i utvecklingen av vårt näringsliv.

Tidigare överlämnade man handelsläroverken helt och hållet åt enskild företagsamhet. Alla de handelsgymnasier, som finnas, hava tillkommit på enskild väg; staten har icke tidigare ägnat desamma sin uppmärksamhet. Senare hava emellertid handelsgymnasierna kunnat glädja sig åt ett allt livligare intresse från statens sida. Och i dag hava vi också på sätt och vis fått ett bevis på att staten inser vikten av handelsundervisningen.

Jag kan blott beklaga, att utskottet i detta fall gjort en av-

prutning i Kungl. Maj:ts förslag. Kungl. Maj:t har föreslagit ett anslag till handelsgymnasierna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Hälsingborg, Örebro och Norrköping — således sex stycken — på tillsammans 165,000 kronor. Emellertid har statsutskottet endast tillstyrkt 150,000 kronor samt tillagt »med den fördelning och under de villkor i övrigt, som Kungl. Maj:t kan finna skäligt bestämma». Vid denna punkt är även avgiven en reservation, vari yrkas bifall till Kungl. Maj:ts förslag, alltså ett anslagsbelopp av 165,000 kronor. Reservanterna liksom Kungl. Maj:t föreslå således 15,000 kronor mera till dessa sex handelsinstitut än utskottet.

Nu vill jag säga, att när detta belopp fördelas, blir det jämförelsevis litet på varje handelsgymnasium. Och tiderna äro verkligen så tryckande även för dessa institutioner, att jag skall tillata mig göra den vädjan till kammaren, att kammaren ville i någon mån taga hänsyn till omständigheterna och lämna sitt bifall till reservanternas förslag, som är detsamma som Kungl. Maj:ts. Jag vet visserligen, att staten behöver spara. Men i varje fall, mina herrar, är det av den allra största vikt, att icke allt för snävt understöd lämnas åt handelsgymnasierna. De anspråk, som från deras sida ställas på samhällena äro ingalunda små, varken med avseende på lokaler eller avsevärda kontanta belopp. Jag ber att i detta sammanhang få understryka, att i år står det i utskottets utlåtande: »samt med den fördelning och med de villkor i övrigt, som Kungl. Maj:t kan finna skäligt bestämma». Tidigare har emellertid Kungl. Maj:t alltid angivit en särskild fördelning, så att varje handelsgymnasium haft absolut visshet om, vilket belopp det hade att räkna med. Men innevarande år har i det hänseendet icke något på förhand fattat beslut om fördelningen angivits. Må man taga hänsyn till de fattiga gymnasierna. Slutligen ber jag att få göra en liten justering av mitt yrkande. Det är en liten skillnad mellan reservanternas och Kungl. Maj:ts förslag. Reservanterna säga *högst* ett belopp av 165,000 kronor. Jag ber alltså att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Björck i Jönköping: Herr talman! Jag skall be att i korthet få redogöra för anledningen till att utskottet tillåtit sig göra den nedsättning i det av Kungl. Maj:t begärda anslagsbeloppet, som här skett och som av herr Sommelius påtalats. Saken är nämligen den, att i statsverkspropositionen föreligger en minutios detaljerad redogörelse för de anslagsbelopp som de olika handelsinstituten kräva. Men efter denna utrednings verkställande har sedermera den 6 december 1919 ett par handelsinstitut hemställt om ytterligare anslag, vilka, som det står, äro betingade av nödvändigheten »att höja avlöningen åt ordinarie och extra lärare, i enlighet med vad som utginge till motsvarande lärare vid andra läroanstalter». Tydligt är det så, att man på ett eller annat sätt fått kunskap om, att lärarearvodena vid vissa institut upptagits med högre belopp, än vid andra och så har man velat taga in detta genom att insända en tilläggsräkning till Kungl.

*Ang. anslag
till handels-
gymnasier.
(Forts.)*

Ang. anslag
till handels-
gymnasier.

(Forts.)

Maj:t. Någon motivering till de ökade beloppen finnes icke alls, varken i statsverkspropositionen eller i departementschefens yttrande. Utskottet har ansett det principiellt oriktigt att utan vidare bevilja ett högre belopp än vad som styrkts i framställningen. Jag tror också, att kammaren handlar klokt, om den nu biträder utskottsmajoritetens uppfattning. Ty det kan icke vara rimligt att understödja denna taktik det att i sista ögonblicket kasta in illa motiverade framställningar. Och framför allt bör riksdagen icke godtaga sådana anslagskrav, om vilka närmare redogörelse icke föreligger.

Vad beträffar vidare det av herr Sommelius anmärkta förhållandet, att det ifrågasättes en förändring i sättet för fördelningen av anslaget, så är detta alldeles riktigt. Innebörden av denna omläggning äro angivna i statsverkspropositionen. Det står nämligen att »Kungl. Maj:t skall efter närmare prövning av deras vid tiden för fördelningen verkligen förefintliga anslagsbehov verkställa denna fördelning». Sålunda tror jag, att herr Somelius kan känna sig lugnad. Jag är fullkomligt övertygad om, att den summa, som här beviljas, skall komma att rättvist fördelas mellan de olika läroanstalterna.

På grund av vad jag anfört, ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Waldén: Just den synpunkt och det skäl, som den siste ärade talaren framhöll, nämligen att Kungl. Maj:t själv skulle fördela dessa medel, när det här gäller ett »förslagsanslag, högst», tycker jag är ett skäl för kammaren att taga reservanternas förslag, oaktat framställningen om ökning i anslaget inkommit till Kungl. Maj:t så sent, att man icke kunnat lämna fullständig redogörelse för behovet av densamma.

Det gäller här dels 14,800 kronor för år 1921 och dels 13,300 kronor för år 1920, vilka senare komma i tilläggsstaten. De skulle användas för dessa båda handelsgymnasier för att lärarna där skulle kunna erhålla ungefär enahanda avlöning som i motsvarande läroanstalter. Jag tycker, att det är ett fullt rättvist krav att någorlunda jämnt avlöna dessa lärare inom motsvarande lärareklasser. Om man avslår detta, blir följden den, att man icke har några medel för genomförande av denna avlöningsreform. Handelsgymnasierna intaga dock en undantagsställning, därför att de icke kommit med i den stora skolorganisationen beträffande våra övriga fackskolor. Det är avsikten att med det snaraste avhjälpa detta och inränga dem i hela det stora systemet. Det blir antagligen så, att staten sedermera övertar hela kostnaden eller åtminstone större delen av kostnaden för desamma.

Jag finner det därför rimligt att riksdagen bifaller Kungl. Maj:ts framställning och ber att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Jag finner att det

icke gärna kan vara möjligt, att kammaren kan gå med på ett anslagskrav, som kommit in så sent, att man icke hunnit att ordentligt motivera och utreda detsamma. På avdelningen voro vi ganska snart på det klara med, hur det förhöll sig. Vilka intressen som spelat in må lämnas därhän, men jag tror, att i riksdagen måste man fastslå den principen, att de som vilja hava anslag för kommande år skola komma in i god tid med sina krav och de vara så utredda, att man kan taga en rättvis ställning till förslaget. Därför få de nu finna sig i att vänta ett år och för nästa år komma med en fullständig utredning. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

*Ang. anslag
till handels-
gymnasier.
(Forts.)*

Vidare yttrades ej. Efter av herr talmannen givna propositioner å de under överläggningen förekomna yrkandena blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 249—266.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 267, angående anslag till populärvetenskapliga föreläsningar.

*Ang. populär-
vetenskapliga
föreläsningar.*

Kungl. Maj:t hade under punkten 261 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att till understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, bevilja på extra stat för år 1921 ett reservationsanslag av 365,000 kronor ävensom medgiva, att av detta anslag finge enligt av Kungl. Maj:t fastställda villkor användas dels högst 25,000 kronor till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar, dels 3,000 kronor till arvode åt en hos skolöverstyrelsen anställd föreläsningsskonsulent, dels högst 3,000 kronor till understöd åt sådana nybildade anstalter och föreningar, vilkas ordsbidrag ej uppginge till 200 kronor, dels ock högst 8,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *O. Olsson*, nr 71, och den andra inom andra kammaren av herrar *Eriksson* i Grängesberg och *Eldin*, nr 156, däri hemstälts, att riksdagen måtte på tilläggsstat för 1920 bevilja ett fyllnadsanslag på högst 7,500 kronor till anslaget på extra stat för anordnande av populärvetenskapliga föreläsningar, för att Arbetarnas bildningsförbund därigenom på villkor, som av Kungl. Maj:t närmare bestämdes, måtte sättas i stånd att fullfölja den uppgjorda planen för sin föreläsningsverksamhet under 1920.

Utskottet, som i sin motivering uttalat, att utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka vad ovannämnda motionärer föreslagit samt

Ang. populär-
vetenskapliga
föreläsningar.
(Forts.)

att utskottet i annat sammanhang återkomme härtill, hemställde, att riksdagen måtte till understöd åt — — — lika med Kungl. Maj:t — — — resekostnader för föreläsare.

Beträffande utskottets motivering hade reservation avgivits av herrar *N. A. Nilsson, H. M. Bäckström, O. U. B. Olsson, J. Nilsson* i Malmö, *Andersson* i Råstock, *O. H. Waldén, Jansson* i Falun, *O. Nilsson* i Örebro, *Lübeck* och *Björck* i Jönköping, vilka ansett, att utskottet bort uttala, att utskottet funnit sig böra tillstyrka de i ämnet väckta motionerna.

Punkten föredrogs. Därefter yttrade:

Herr *Björck* i Jönköping: De av kammarens ledamöter, som närvaro vid fjolårets behandling av anslaget till de populärvetenskapliga föreläsningarna, erinra sig helt visst den strid, som då stod kring denna punkt i huvudtiteln. Det gällde då, huruvida Arbetarnas bildningsförbund över huvud skulle kunna bliva delaktigt av statsanslaget. Riksdagen medgav detta på det sättet, att samma belopp, som Kungl. Maj:t föreslog, böra utgå såsom särskilt anslag för ändamålet av riksdagen uppfördes tillsammans med det stora anslaget till populärvetenskapliga föreläsningar. Jag företrädde den gången en skiljaktig uppfattning och påyrkade, att ett särskilt anslag skulle uppföras i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. Den uppfattningen blev som nämnt icke riksdagens. Riksdagen har emellertid i alla fall erkänt, att Arbetarnas bildningsförbund är att uppfatta som en föreläsningsanstalt, fullt jämförlig med de övriga statsunderstödda föreläsningsanstalterna, så snart det fyller villkoren i övrigt för statsunderstöds erhållande. Nu har det emellertid visat sig, att de omständigheter, under vilka Arbetarnas bildningsförbund erhöi del i detta anslag, har varit till direkt nackdel för förbundet. Förbundets verksamhet, vars stora betydelse kan närmare vitsordas av andra ledamöter i denna kammare, som haft tillfälle att närmare sätta sig in i denna än jag, anknyter alldeles särskilt till de önskemål, som av riksdagen vid olika tillfällen hava understrukits, nämligen att föreläsningarna skola hållas i serier, så att en mera samlad kunskap kommer deltagarna till del. Var och en, som studerar dessa kursers program och det sätt, på vilket de hållits, kan genast från början konstatera, att de i väsentlig mån rört sig om kommunala ämnen ägnade att i hög grad främja ökad kommunal kunskap och bildning i landets olika delar. Även detta är ett önskemål, som riksdagen med skärpa underströk i fjol. Det bör alldeles särskilt betonas, att Arbetarnas bildningsförbunds föreläsningsverksamhet är väsentligen inriktad på att fylla denna kännbara brist i den medborgerliga utbildningen på ett sätt, som av de sakkunniga myndigheterna vitsordas, såsom varande synnerligen förträffligt. Jag hemställer då, om det är riksdagen värdigt, att på grund av formella skäl, med hänsyn endast till det sätt, på vilket anslaget

kommit till, neka Arbetarnas bildningsförbund anslag i proportion till det antal föreläsningar och kurser, som blivit hållna. Är det manne icke riktigare, att riksdagen ger sin anslutning till den uppfattningen att Arbetarnas bildningsförbund erhåller enahanda rättigheter, som gälla i fråga om övriga statsunderstödda föreläsningsföreningar! Här är pudelns kärna, det är realiteten i denna sak, huruvida verkligen beloppets fixerande i fjol till 5,000 kronor skall stå som ett hämmande hinder för Arbetarnas bildningsförbund att erhålla det statsbidrag, som det eljest obestriddigen skulle vara berättigat att erhålla.

Jag tror, att envar utan hänsyn till politisk uppfattning i övrigt måste skriva under vad riksdagen i fjol uttalade, nämligen att kommunal kunskap är något som behövs i alla delar av landet och i alla samhällsklasser, och att vi alla som hysa denna mening böra gå med på att giva rättvisa åt ett gott och nyttigt företag. Detta sker genom att kammaren bifaller den vid denna punkt fogade av herr Nilsson i Kabbarp m. fl. avgivna reservationen, till vilken jag, herr talman, hemställer om bifall.

Herr Nilsson i Bonarp: Herr talman! Det har under denna punkt av Kungl. Maj:t föreslagits, att till understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, bevilja på extra stat för år 1921 ett reservationsanslag av 365,000 kronor. Förflidet år har riksdagen till populärvetenskapliga föreläsningar anvisat ett reservationsanslag av 285,000 kronor. Det som nu äskas innebär således en förhöjning av 80,000 kronor. Om nu anslaget för 1921 såsom utskottet föreslår höjes med dessa 80,000 kronor, möter såvitt jag förstår intet hinder för Arbetarnas bildningsförbund att då på enahanda grunder som gälla beträffande övriga föreläsningsföreningar kunna få ökning i understödet till sin verksamhet av detta anslag. Vid sådant förhållande kan jag icke finna annat, än att Arbetarnas bildningsförbund blir tillgodosett, d. v. s. om det ställer sig till efterrättelse de regler som gälla i övrigt för erhållande av del av detta anslag. Här är nu endast fråga om motiveringen och i detta avseende håller jag före att statsutskottets förslag bör bifallas och anhåller, herr talman, att få yrka bifall till detsamma.

Herr Elldin: Herr talman! Då man läser utskottsmajoritetens dom över denna motion, under vilken jag är en av under-teknarna, finner man, att det är två skäl, som utskottet anför för sitt avstyrkande. Det ena skälet är att Arbetarnas bildningsförbund skulle ju nästa år få ett anslag. Ja, men det är begärt för i år i motionen, och då bör man hava svar på den frågan först. Arbetarnas bildningsförbund är naturligtvis mycket tack-samt för att få anslag även kommande år, men det hjälper icke den sak det här är fråga om. Om herrarna haft tillfälle läsa genom motionen, framgår det av denna, att det för Arbetarnas bildningsförbund och således för många platser i landet står på spel

Ang. populär- en hel del föreläsningskurser och således ännu flera föreläsningar
vetenskapliga tack vare det förhållandet, att Arbetarnas bildningsförbund i år
föreläsningar. icke kunnat få det anslag från statens sida, som det skulle behöva.
(Forts.) När nu emellertid utskottet motiverar sitt avslagsyrkande med
att ett tilläggsanslag på 7,680 kronor, som har begärts i motionen,
skulle innebära ett avsteg från den principiella uppfattning, åt
vilken riksdagen gav uttryck förra året, så är detta redan gen-
drivet av herr Björck. Förra året sade ju utskottet tydligt ifrån,
att Arbetarnas bildningsförbund skulle erhålla rätt att få del av
det anslag, som i övrigt gavs åt föreläsningstanterna. Och nu
har Arbetarnas bildningsförbund efter åtskillig möda och med
mycken kostnad omorganiserat sig så, att det kunde begära stats-
anslag förra hösten. Då är det helt naturligt, att Arbetarnas
bildningsförbund också bör erhålla samma procentuella andel som
vanliga föreläsningstanter. Men hur är det i det fallet? Jo,
om man lägger ihop de medel, som stå till förfogande för föreläs-
ningsföreningar, d. v. s. ordsbidraget och statsanslaget, så utgöra
de 735,000 kronor. Därav utgör statsanslaget 37 %. Men för Ar-
betarnas bildningsförbund, om det icke får men än 5,000 kronor i
anslag, kommer statsanslaget att utgöra endast 11 % av hela sum-
man. Nu begäres en höjning till 7,700 kronor, och då skulle
statsanslaget ändock endast komme att utgöra 25 % och förbundet
icke komma upp till samma summa som de populärvetenskapliga
anstalterna för övrigt. Om riksdagen slår fast, att bägge parterna
skola behandlas lika, är det då någon rim och reson i att låta Ar-
betarnas bildningsförbund få 25 % av den summa, som står till
buds från statens sida, när föreläsningföreningarna få 37 %?

Det finnes bland de regler, som äro uppställda av Kungl.
Maj:t för erhållande av anslag till föreläsningar bland andra den
regeln, att anslag skall i allmänhet icke utdelas på lägre belopp
än 200 kronor. Om man räknar efter, hur mycket som kommer
på varje anstalt, så finner man att det för Arbetarnas bildnings-
förbund med dess säregna organisation och de 1,272 kurserna blir
47 till 61 kronor, som varje anstalt får i anslag. Det måste man
beteckna som skäligen rimligt. Vidare sättes som ett villkor, som
varje föreläsningförening och således även Arbetarnas bildnings-
förbund skall uppfylla för att få anslag, att föreläsningarna skola
vara till verklig nytta för de åhörare, för vilka de äro avsedda,
och att litteratur, lämpad för föreläsningarna, skall hållas till-
gänglig. Jag tror, att man kanske lika så bra — för att använda
ett svagt uttryck — inom Arbetarnas bildningsförbund tillgodo-
sett just detta krav, som är framställt på anslagstagarna. Herrarna
ha genom diverse papper och broschyrer, som utdelats, förut er-
hållit kännedom om, att Arbetarnas bildningsförbund inorganiserat
sin föreläsningverksamhet i ett helt system av studiecirklar och
bibliotek. När sålunda Arbetarnas bildningsförbund anordnar
föreläsningkurser, komma dessa kurser att baseras på en eller
flera lokala studiecirklar, och vidare bli dessa kurser stödda på de
bibliotek, som av de olika arbetareorganisationerna samlats ihop.

Men trots detta äro föreläsningsskurserna öppna för alla. Vem som helst får komma dit, och annonseringen för föreläsningsskurserna visar detta tydligt. Ett annat av villkoren, som uppställts för anslags beviljande, är att föreläsningssföreningarna och Arbetarnas bildningsförbund skola ha kunniga och dugliga och lämpliga föreläsare. Jag tror, att man icke på den punkten har något att säga. När man gör en överblick över föreläsarna för föreläsningssföreningarna och Arbetarnas bildningsförbund, finner man en hel del av föreläsare, som användas på bägge hållen. Nu står också Arbetarnas bildningsförbund under samma kontroll som andra föreningar, och mig veterligt har föreläsningsskonsulten icke kunnat eller velat rikta någon anmärkning mot Arbetarnas bildningsförbund och dess föreläsare, varför man således kan anse, att ej heller på denna punkt finnes något att anmärka.

Vidare står som villkor, att föreläsningssföreningarna och således Arbetarnas bildningsförbund skola på varje plats sköta om, att en styrelse blir bildad, som vårdar anstaltens och föreningens angelägenheter. Arbetarnas bildningsförbund har ej varit organiserat på samma sätt som föreläsningssföreningarna, därför har man gjort så, att man bildat lokala utskott på varje plats, där man anordnat kurs. I dessa utskott insätts representanter för arbetarvärlden. Ja, med en sådan anordning kommer man att träffa ett större antal personer, än man annars gör. Dessutom vill jag påpeka, att centralstyrelsen, för hela denna organisation, Arbetarnas bildningsförbunds centralbyrå, ej spelar så ringa roll, då det gäller anordnande av föreläsningsskurser. Den har samlad erfarenhet från de andra grenarna av sin verksamhet och kan tillämpa dessa erfarenheter även på föreläsningssverksamheten. Jag vill särskilt som bevis härpå påpeka, att den sökt göra möjligt för varje plats på landet att kunna få föreläsningsskurser. Den har salunda ordnat så, att den plats, som vill ha en föreläsningsskurs på tre föreläsningar, får den för en avgift av 50 kronor, vare sig platsen ligger i Haparanda, Ystad eller utanför Stockholm. Det blir ej svårare för norrländska platser, att få föreläsningsskurser. Man måste erkänna, att en sådan organisation är mycket praktiskt inrättad och även fullkomligt rättvis.

Ja, nu har jag omnämnt några av de villkor, som staten uppställt på föreläsningssanstalterna, men man kan även peka på åtskilligt annat, som talar för, att Arbetarnas bildningsförbund skulle erhålla denna ökning i anslag. Herr Björck har redan pekat på, att Arbetarnas bildningsförbund i synnerligen hög grad sysslar med upplysning i kommunala ämnen. Jag har siffror till hands och kan meddela, att under detta år ha planerats 320 föreläsningar i kommunalkunskap, d. v. s. ungefär 30 % av samtliga föreläsningars antal. Det är ju icke så litet med dessa 320 föreläsningar, men det beror på det ökade statsanslaget, om de skola kunna hållas. Vi ha också ett annat område, där det torde ligga var och en inom denna kammare och mången utom densamma om hjärtat att det blir meddelat upplysning. Det är det ekonomiska

*Ang. populär-
vetenskapliga
föreläsningar.*
(Forts.)

Ang. populär-området. Nu sedan åttatimmarsdagen givit ökade möjligheter för arbetarna att studera, att lära sig något, och då demokratin brutit igenom och man således måste kräva att varje man och varje kvinna känner till, hur samhället är konstruerat i ekonomiskt avseende, hur de ekonomiska lagarna verka o. s. v., då måste man säga, att det kräves ett kraftigt understöd åt den rörelse, som stöder den ekonomiska bildningen och upplysningen. Av siffrorna, för i år, framgår, att Arbetarnas bildningsförbund ämnar anordna om anslaget beviljas, 426 föreläsningar i ekonomiska ämnen. Det är i stort sett 40 % av samtliga föreläsningar.

När nu arbetarnas bildningsförbund kommer med en sådan här begäran, så ligger bakom detta något, som vi icke heller få bortse från i debatten i dag, då vi gå att fatta beslut. Vi få icke bortse från, att under de sista åren och i all synnerhet under det allra sista har man kunnat märka en ökad livaktighet på bildningsområdet, ett ökat rop efter föreläsare, ett ökat rop efter ledare för studie-cirklar o. s. v. När större strejker eller lockouter inträffa i våra dagar och arbetarna därigenom blivit lediga någon tid, har man genast skyndat sig att rekvirera föreläsare. Särskilt under metallarbetarekonflikten i början av detta år skyndade sig arbetarnas bildningsförbund att anordna föreläsningkurser på de platser, där strejker pågingo.

Jag kan sålunda icke finna annat än att allt talar för, att kammaren måtte bifalla den reservation, som är fogad till denna punkt. Jag vill påpeka, att det skulle kännas ganska hårt för dessa, som offrat en ändå så pass stor summa, om de skulle finna, att ett anslag på cirka 7,000 kronor icke skulle beviljas av riksdagen, så att de skulle bliva tvingade att inställa cirka hälften av dessa kurser eller omkring 120 eller 124 stycken. Det betyder dock ganska mycket för en rörelse med dessa dimensioner. När jag har all anledning att tro, att den organisationsform på föreläsningverksamhetens område, som arbetarnas bildningsförbund erbjuder, är lika tillfredsställande som den vanliga föreläsningsoptionsformen, så kan jag icke annat än också tro, att det vore lyckligt och nyttigt, om denna organisationsform även toges om hand i fortsättningen av statsmakterna och sålunda riksdagen stode vid det beslut, den fattade förra året i principiellt avseende.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till punkt 267 i detta utlåtande.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Bara några ord för att försvara det utskottsutlåtande, som blivit framlagt!

Av föregående talare har här rivits upp en debatt om huruvida Arbetarnas bildningsförbund är berättigat eller icke. Däröfver är här icke fråga. Här gäller endast frågan, om den motivering, som anförts för detta anslag, och denna är bindande för anslaget på tilläggstat. Nu ligger saken så, att utom det anslag, som Arbetarnas bildningsförbund erhöilo förra riksdagen, yrkades det på 5,000 kronor för 1920. Detta beviljades på det sättet, att riks-

Ang. populär-
vetenskapliga
föreläsningar.
(Porta.)

dagen lade dessa 5,000 kronor till de 280,000 kronorna för föreläsningsverksamheten med villkor, att Arbetarnas bildningsförbund, om de ville åtnjuta understöd av detta anslag, borde omlägga sin organisation så, att dess ställning i förhållande till anslaget komme att likna de övriga föreläsningföreningarnas. Detta har skett. Dessa 5,000 kronor har Arbetarnas bildningsförbund fått eller får detta år och detta sasom ett tillägg till det anslag, det förut fått.

Nu kommer förbundet och begär ytterligare 7,500 kronor på detta års tilläggsstat. Jag undrar vad finansministern skall säga, om riksdagen på detta sätt öppnar dörren för dylikt tillvägagångssätt. Som statsutskottsledamot förvånar det mig, att några av utskottets ledamöter reserverat sig till förmån för denna motion. Ty det är ju så, att skall Arbetarnas bildningsförbund få sitt anslag för föreläsningar ökat under pågående års verksamhet därför att de säga, att eljest planerade kurser måste nedläggas, då kunna andra föreläsningföreningar på samma sätt säga: vi ha också planerat föreläsningkurser, som vi förut icke tänkt på och därför begära vi ytterligare anslag på tilläggsstat. Och så kommer denna metod att överflyttas även på andra områden.

Var skall detta stanna? Vilket arbete blir det icke för utskottet att kunna reda upp och skipa rättvisa åt de olika intressena! Jag tycker det är mer än egendomligt, att reservanterna velat följa denna linje. Jag betonar det ännu en gång, att här är icke någon strid om Arbetarnas bildningsförbunds verksamhet är berättigad eller icke. Betydelsen av denna verksamhet erkänna alla. Men förbundet bör ställa sig på samma linje som övriga föreläsningföreningar och i den mån som dessa få anslag, skall också Arbetarnas bildningsförbund efter ansökan och efter tillgång av medel erhålla anslag.

Av dessa skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motiveringen, sådan den på denna punkt avgivits av utskottet och som går ut på att Arbetarnas bildningsförbund skall jämföras med övriga föreläsningföreningar. I motsats till detta yrka reservanterna i sin motivering, att riksdagen må bevilja detta extra anslag för år 1920.

Herr Lybeck: Herr talman! Jag har på denna punkt ställt mig bland reservanterna och det är av den enkla anledningen, att jag anser, att för närvarande det är synnerligen angeläget, att man beviljar så stora anslag som rimligen kan ske för upplysningsverksamheten icke minst bland arbetarebefolkningen. Jag har vid årets riksdag avgivit en motion, som går ut på att få till stånd en ökad upplysningsverksamhet i ekonomiska och näringsorganisatoriska ämnen, och jag har i den utredning, som åstadskommitté av vederbörande tillfälliga utskott, bland annat fått upplysning om att under arbetsåret 1918—1919 Arbetarnas bildningsförbund anordnade över 400 föreläsningar, varav 35 procent avhandlade ekonomiska ämnen. Utan att i detalj kunna kontrollera, huru dessa penningar för upplysningsverksamheten inom föreläs-

Ang. populär-
vetenskapliga
föreläsningar.
(Forts.)

ningsföreningarna komma till användning, vill jag dock säga att det är fullkomligt klart, att inom dessa förbund nedlägges ett betydande och oegennyttigt arbete för spridande av bättre upplysning även i förenämnda ämnen. När jag samtidigt tar hänsyn till, huru litet penningarna äro värda under nuvarande förhållanden och då jag vidare fått ett visst intryck av, att de äldre föreningarna, bland dem Arbetarnas bildningsförbund, fått stå tillbaka för nyskapelser på området, så kan jag icke finna annat än rimligt, att det arbete, som nedlägges av dessa äldre föreningar, bör av riksdagen uppmuntras med något större frikostighet, såsom reservanterna föreslagit.

Beträffande vad herr Bengtsson i Norup antydde med hänsyn till dessa 7,500 kronor vill jag säga, att jag tror vi kunna vädja till herr finansministern om han icke står rycken för den saken. Jag ber, herr talman, att med denna korta motivering få yrka bifall till reservanternas hemställan.

Herr *Westman* instämde häruti.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Ja, herr Lübeck, om det bara hjälpte med dessa 7,500 kronor! Då kunde man finna råd. Men här öppna vi dörren till en ny princip, som jag vill varna kammaren för då det gäller anslag på tilläggsstat.

Herr Elldin: Herr talman! Jag vill endast påpeka, att den principen har förut kommit till användning. År 1918 beviljade riksdagen 270,000 kronor till föreläsningar och 1919 beslöt riksdagen att för samma ändamål anslå ytterligare 13,700 kronor på tilläggsstat för år 1919. Faran är sålunda icke så stor som herr Bengtsson velat göra gällande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Efter av herr talmannen först framställd proposition beträffande utskottets hemställan blev densamma av kammaren bifallen.

Vidare gav herr talmannen i fråga om motiveringen till utskottets hemställan propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på bifall till det förslag, som innefattades i den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som i fråga om motiveringen till statsutskottets hemställan i punkten 267 av dess utlåtande nr 8 A bifaller den vid punkten fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets motivering.

Voteringen utvisade 80 ja mot 58 nej, vid vilken utgång kam- *Ang. populär-
vetenskapliga
föreläsningar.*
maren således bifallit det förslag, som innefattades i den vid punk-
ten fogade reservationen. *(Forts.)*

Punkterna 268—270.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 271, angående anslag till musikföreläsningar för *Ang. musik-
föreläsningar
för
allmänheten.*
allmänheten.

Under punkten 265 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till understöd åt föreningar, som anordnade god orkestermusik för allmänheten, samt till inspektion av ifrågavarande förenings- och orkestrars verksamhet anvisa på extra stat för år 1921 ett förslagsanslag, högst 76,500 kronor, att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott fastställa.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft en inom första kammaren väckt motion, nr 24, av herr *K. J. Ekman m. fl.*, som föreslagit, att det av Kungl. Maj:t för ifrågavarande ändamål begärda förslagsanslaget, högst, 76,500 kronor, måtte höjas till 101,500 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag och ovanberörda motion, till understöd — — lika med Kungl. Maj:t — — ett förslagsanslag, högst, 75,500 kronor — — gott fastställa.

Vid punkten var emellertid fogad reservation av herrar *C. G. Ekman, Widell, Nilsson* i Landeryd, *Erlansson* och *Mossberg*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i likhet med vad för innevarande år ägt rum, till understöd — — ett förslagsanslag, högst, 57,000 kronor — — gott fastställa.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr *Sommelius*: Under denna rubrik torde andra kammaren återfinna en fråga, som varje år förnyas och årligen blir föremål för uttalanden om önskade förändringar och särskilt höjningar av anslaget. Jag syftar på orkesterföreningarna. Jag tillåter mig nämna, att såvitt jag vet på alla platser, där sådana föreningar finnas, de utöva en mycket framgångsrik verksamhet med konstnärliga musikprestationer, och i det avseendet tror jag, att kammaren kan vara fullt tillfreds med det sätt, varpå det ringa kapital användes, som nedlägges till förmån för orkesterföreningarna. Det visar sig också särskilt i den stad, där jag bor, att konserterna äro mycket flitigt besökta, och i synnerhet folkkon-

Ang. musikföreställningar för allmänheten. (Forts.) sernerna kunna berömma sig av en talrik publik, där de hållas i Folkets hus i Hälsingborg.

I år har det gjorts förnyade framställningar i ämnet. Kungl. Maj:t har föreslagit för de tre nu befintliga orkesterföreningarna 75,000 kronor, eller 25,000 för vardera, plus 1,500 kronor för inspektion, men herr K. J. Ekman har gjort en hemställan, att anslaget skulle höjas till 101,500 kronor. Enligt hans förslag skulle anslaget utökas sålunda att riksdagen borde bevilja ytterligare 25,000 kronor till en ny orkesterförening i Sundsvall. Emellertid har utskottet kommit till det resultatet, att det icke vill tillstyrka bifall till mera än 74,000 kronor plus 1,500 kronor i inspektionsarvode. Slutligen har man avgivit en reservation i ärendet, vilken går ut på att riksdagen skulle bevilja 57,000 kronor eller samma belopp, som är anvisat för innevarande år.

Nu vågar jag påstå, att det belopp, som är av reservanternas föreslaget, är alldeles för litet. Jag förstår icke, hur det skall bli möjligt för orkesterföreningarna att reda upp sin ekonomi, då de väl alla ha svårigheter på grund av för små anslag. Därför vore det i högsta grad betänkligt, om det anslag, som lämnas, skulle vara otillräckligt och dessa nyttiga och ur estetisk synpunkt högt stående inrättningar icke komme att bära sig utan nödgades nedlägga sin verksamhet. Jag ber emellertid, herr talman, att få göra ett yrkande. Väl skulle jag med allra största glädje ha sett, att herr Ekmans motion om anslag till en ny orkesterförening, nämligen i Sundsvall, också hade blivit tillstyrkt. Jag vågar dock ej för närvarande gå så långt, men jag ber i varje fall att för de orkesterföreningars räkning, vilka redan finnas, få göra ett yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts förslag, att det måtte beviljas 75,000 kronor, eller 25,000 till varje förening, och dessutom 1,500 kronor för inspektion.

Herr vice talmannen övertog nu ledningen av kammarrens förhandlingar.

Herr Nilsson i Landeryd: Som föregående talare nämnde, går Kungl. Maj:ts förslag ut på att anslaget till orkesterföreningarna skulle höjas från 57,000 till 76,500 kronor. Detta är motiverat därmed, att anslaget för varje orkesterförening behöver ökas från 18,500 till 25,000 kronor. Utskottet har emellertid varit enigt om att, för den händelse större tillgångar erfordras för att föreningarna skola kunna bedriva sin verksamhet, dessa medel böra uttagas av de samhällen, där föreningarna arbeta. Beträffande denna sak äro sålunda utskottet och reservanternas eniga. De anse, att det till var och en av de tre nu befintliga föreningarna bör utgå ett anslag av 18,500 kronor. Dessutom föreligger ju, som också nämndes av herr Sommelius, en motion, som går ut på att en ny orkesterförening skulle upprättas i Norrland. Jag vill i detta sammanhang erinra om frågans behandling vid 1919 års riksdag. Då förelåg ett kungl. förslag om en ny orkesterförening

skulle inrättas i Uddevalla. Denna framställning avslogs av riksdagen med den motiveringen, att det ansågs möta betänkligheter att höja anslaget för ifrågavarande ändamål. När man sålunda inom utskottet varit enig om att anslaget till de tre nu befintliga föreningarna icke borde höjas, och då riksdagen i föl gjorde det uttalandet, att någon ökning av antalet orkesterföreningar under nuvarande förhållanden icke borde komma till stånd, anser jag, att fullgiltiga skäl föreligga för att avslå den här förevarande motionen. På dessa grunder ber jag, herr vice talman, att få yrka bifall till reservationen.

Ang. musik-
föreställningar
för
allmänheten.
(Forts.)

Herr Björck i Jönköping: Herr vice talman! Jag tror, att jag gagnar saken bäst med att fatta mig kort, och jag ber därför få säga, att utskottet trott sig handla rättvisast genom att framlägga det förslag, som nu föreligger, särskilt i betraktande därav, att Norrland för närvarande icke har något understöd för ifrågavarande verksamhet. Visserligen har av den siste ärade talaren, som är reservant i utskottet, hänvisats till det beslut, som i föl fattades beträffande Uddevalla. Jag vill emellertid häremot framhålla, att det dock i det fallet förelåg ett vägande skäl att vägra anslag, nämligen att det på grund av Uddevallas närhet till Göteborg fanns möjlighet för Göteborgsorkestern att emellanåt hedra Uddevalla med ett besök. En motsvarande anordning är icke tänkbar för det vidsträckt Norrland. Då emellertid den statsfinansiella situationen nödvändiggör stor återhållsamhet vid anslagsbeviljandet, har utskottet velat tillmötesgå de norrländska berättigade önskemålen inom det av Kungl. Maj:t begärda anslagets ram. Med hänvisning till billigheten uti att Norrland får del av detta anslag, anhåller jag, herr talman att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Karlsson i Gasabäck: Under punkt 265 i den kungl. propositionen har departementschefen anhållit om ett anslag till de tre befintliga orkesterföreningarna i landet. Departementschefen har därvid hemställt, att på grund av det minskade penningvärdet anslaget måtte höjas från 18,500 kronor till 25,000 kronor för envar av föreningarna. Samtidigt omnämner departementschefen i största korthet, att det inkommit en ansökan från Sundsvalls orkesterförening om ett statsbidrag till samma belopp, som av departementschefen föreslås för de tre förutvarande orkesterföreningarna, men på grund av det uttalande, som riksdagen gjorde förra året, har departementschefen icke ansett sig kunna tillstyrka ifrågavarande ansökan. Emellertid har frågan, såsom förut framhållits, blivit dragen under riksdagen prövning genom en motion i första kammaren, vari den framställning, som gjorts av Sundsvalls orkesterförening, blivit upptagen.

Statsutskottet har vid behandling av denna anslagsfråga enligt mitt förmenande sökt, som näst föregående talare anmärkte, att skipa rättvisa. Man har ansett, att de förutvarande orkester-

Ang. musik-
föreställningar
för
allmänheten.
(Forts.)

föreningarna borde låta sig nöja med det anslag de tillförne haft och att den nybildade orkesterföreningen i Sundsvall borde få samma anslag, nämligen 18,500 kronor. Utskottet framhåller mycket riktigt, att det visserligen kan vara motiverat att bevilja ett högre anslag på grund av dyrtiden, alldenstund större tillgångar behövas för verksamhetens bedrivande, men utskottet anser, att de kommuner, där föreningarna ha sin verksamhet, böra bidraga med de medel, som ytterligare erfordras. Dessutom kunna inträdesavgifterna, som äro ytterst låga, höjas avsevärt. För min del tror jag, att det beslut, vartill utskottet kommit, är lyckligt. Därigenom har det även blivit möjligt att tillmötesgå den framställning, som kommit från Sundsvall utan att det av departementschefen begärda anslaget totalbelopp behöver höjas, men på samma gång blir man i tillfälle att starta en ny orkesterförening. Jag ber att få erinra, att det verksamhetsfält, som denna orkesterförening skulle få, ligger i ett av vårt lands största arbetarsamhällen, nämligen Sundsvalls sågverksdistrikt, där det dessutom finnes en talrik landsbefolkning. Det har framhållits av den förste talaren, vilken kulturbefrämjare god orkestermusik är. Jag fann det därför något egoistiskt, att han ville förmena övriga orter att komma i åtnjutande av samma fördel, som exempelvis Hälsingborg har, då han förordade, att det begärda anslaget skulle gå uteslutande till de förut befintliga orkesterföreningarna.

Den framställning, som gjorts av Sundsvalls orkesterförening, har fått det varmaste vitsord av Musikaliska Akademien, och jag kan icke underlåta att här i kammaren föredraga blott några få rader ur det yttrande, som akademien avgivit över framställningen. Efter att ha konstaterat det stora intresse, som finns på flera håll i landet för orkestermusik, och vilket akademien anser borde ännu mera av statsmakterna understödjas, säger akademien följande:

»Vid tanke på upprättande av en ny statsunderstödd orkester anser akademien, att särskild hänsyn bör tagas till de landsdelar, som äro minst gynnade i avseende på kulturella institutioner och i största behov av förädlade förströelser. Härvid kommer det nordliga Sverige i främsta rummet. Såsom centralpunkt för en statsunderstödd orkesterverksamhet i denna del av landet torde Sundsvall, den största nordsvenska staden, belägen i en folkrik bygd med jämförelsevis goda kommunikationer samt i närheten av stora industriella arbetarsamhällen, hava de bästa förutsättningar.»

Sedan akademien därefter lämnat den upplysningen, att Sundsvalls stad anslagit 15,000 kronor om året och att enskilda personer förbundit sig att för fem år garantera en summa av 10,250 kronor årligen, säger akademien: »Föreningens organisation och verksamhetsplan inger även i övrigt de bästa förhoppningar om att den med stöd av ett statsanslag skall värdigt fylla sin uppgift.»

Jag vill icke längre taga kammarens tid i anspråk utan har

blott med dessa få ord velat yrka bifall till statsutskottets hemställan.

*Ang. musik-
föreställningar
för
allmänheten.
(Forts.)*

Härmed var överläggningen slutad. Herr vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet samt 3:o) bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Votering begärdes emellertid, i anledning varav herr vice talmannen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 3:o) angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 271 av utskottets förevarande utlåtande nr 8 A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 80 ja mot 36 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, föredrogos *punkterna 272—286*; och biföll kammaren vad utskottet i dessa punkter föreslagit.

Punkten 287, angående anslag till undersökning av svenska folkmål.

*Ang. under-
sökning av
svenska
folkmål.*

Kungl. Maj:t hade under punkten 281 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att till fortsatt systematisk undersökning av svenska folkmål anvisa på extra stat för år 1921 ett reservationsanslag av 22,100 kronor, att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt bestämma.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 98, av herrar *Wigfors* och *K. G. Westman* och den andra inom andra kammaren, nr 227, av herr *Welin* m. fl., däruti hemställts, att riksdagen måtte bevilja för fortsatt systematisk undersökning av svenska folkmål på extra stat för år 1921 ett reservationsanslag av 28,600 kronor, att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt bestämma.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med

Ang. under-
sökning av
svenska
folkmål.
(Forts.)

avslag å ovanberörda motioner, i vad desamma skilde sig från vad Kungl. Maj:t föreslagit, bifalla Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *H. M. Bäckström, O. U. B. Olsson, Pers, C. P. V. Nilsson, J. Nilsson* i Malmö och *Lübeck*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka de i ämnet väckta motionerna.

Punkten föredrogs. Därpå yttrade:

Herr Olsson i Mora: Vid den nu föredragna punkten har jag jämte ett par medmotionärer påyrkat ett reservationsanslag på extra stat för år 1921 av 28,600 kronor till undersökningen av svenska folkmål. Kungl. Maj:t har för samma ändamål åskat och utskottet tillstyrkt ett anslag av 22,100 kronor. Ledarna för folkmålsundersökningarna ha hemställt om beredande av ett anslag å 34,800 kronor, som av universitetskanslern förordats. Sistnämnda framställning har motiverats med en hänvisning till den betydande utvidgningen av folkmålsundersökningen. Denna utvidgning är så omfattande, att den kräver ett ständigt växande arbete i och för rekrytering, arbetsfördelning, individuell handledning, inspektionsresor, infordrande och kontrollerande av gjorda samlingar m. fl. organisatoriska uppgifter. Detta arbete faller till allra största delen på den ena av de två årsanställda, av statsanslaget honorerade medarbetarna, den som tillika tjänstgör såsom sekreterare och arkivarie för undersökningen. Härigenom har en sådan förskjutning inträtt i denne medarbetares tjänstgöring, att den allra största delen av hans arbetstid numera åtgår till denna sida av hans uppgift. En höjning av hans arvode till 9,000 kronor har med hänsyn till det växande arbetet och penningvärdets fall ansetts behöflig, och vi ha i motionen ansett oss böra påyrka denna förhöjning. Vårt förslag i denna del avser sålunda en arvodesökning, icke tillskapande av en ny anställning; och det förtjänar i detta sammanhang att påpekas, att ett docentstipendium med dyrtidstillägg numera uppgår till inemot 9,000 kronor och att det är en om vår folkmålsforskning högt förtjänt docent, som nu skulle få det ifrågasatta sekreterare- och undersökningsarvodet, på vilket intet dyrtidstillägg utgår.

Folkmålsundersökningens frivilliga arbetskrafter växa, men de räcka långt ifrån till. Medel till två nya årsarvoden erfordras och ha begärts av undersökningsledarna, men på grund av statsfinansiella hänsyn lär det emellertid icke nu vara möjligt att erhålla dessa medel. Undersökningen har då ansetts bli bäst betjänt med en höjning av anslaget till materialier, tillfällig arbets-hjälp och diverse expenser. I motionen ha vi påyrkat en sådan höjning med 3,500 kronor. Med detta relativt obetydliga anslag är det möjligt, att åtminstone i någon mån ersätta de nya årsarvoden, som ansetts behöfliga, men som nu icke befunnits möjliga att tillstyrka.

Utskottet anför nu att det motionsvis framförda yrkandet varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning, och att utskottet icke blivit övertygat om lämpligheten att härvidlag frågå Kungl. Maj:ts förslag. Då jag å min sida icke kan finna denna utskottets motivering bärande, men då jag vet, att vår kulturellt betydelsefulla folkmålsundersökning skulle få en synnerligen välbehörlig och välkommen hjälp genom ett bifall till vår motion utan att sparsamheten med statens medel därför oskäligt eftersattes, så ber jag, herr talman, att med dessa erinringar få i anslutning till den vid utskottets förslag fogade reservationen yrka bifall till den av herr Welin m. fl. i ärendet väckta motionen.

Herrar *Lübeck* och *Sköld* instämde häruti.

Herr *Björck* i Jönköping. Herr talman! Jag beklagar att nödgas upptaga kammarens tid vid denna sena timme, men jag skall verkligen försöka fatta mig mycket kort.

Det skall ingalunda bestridas, att det syfte, som skulle gagnas med det ytterligare anslag, som av motionärerna för ändamålet kräves, är synnerligen gott. Tiderna äro emellertid sådana, att det måste vidtagas besparingar på den ena punkten efter den andra. Det är väl under dessa förhållanden icke överensstämmande med här i kammaren tillämpade försiktiga sedvänjor, att riksdagen, då alldeles samma framställning förelegat till Kungl. Maj:ts prövning och Kungl. Maj:t funnit sig böra giva företräde åt andra anslagskrav, utan vidare skulle låna sitt bifall till ett motionsvis framställt yrkande, utan att någon ytterligare motiveering förebragts än den som förelegat för Kungl. Maj:t.

Jag ber med hänvisning till detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Lübeck*: Herr talman! Jag uppkallades av herr *Björcks* statsutskottsmässiga anförande. Ja, jag vill säga, att herr *Björck* var ännu litet mer än statsutskottsmässig i denna fråga. Herr *Björck* talade nämligen nästan å Kungl. Maj:ts vägnar, när han nämnde att Kungl. Maj:t haft så ofantligt mycket ärenden av detta slag att väga och sovrå, så att Kungl. Maj:t naturligtvis i vissa fall måste visa dylika yrkanden tillbaka. Och tiderna äro sådana, sade herr *Björck*, att det icke går för sig att gå med på en sådan sak som denna.

Ja, herr *Björck*, men om vi rannsaka hjärtan och njurar kanske vi ändå finna, att vissa små differenser med fog kunna anses föreligga. Och det kan sägas, att i detta fall, när det gäller folkmålsundersökningen, kunna vi förlora åtskilligt genom att tiden försittes. Det är av denna anledning helt enkelt, som jag tillåtit mig att ansluta mig till reservanternas på denna punkt. Det finns ändå ofantligt många anslag, där både herr *Björck* och jag kunna vara överens om att det icke är så förfärligt stort äventyr om man låter tiden gå en liten smula, innan man går med på ett bi-

Ang. undersökning av svenska folkhäl. fall till anslag. Men på denna punkt äro säkerligen herr Björck och jag ense om att värden kunna gå förlorade genom att tiden får gå.

(Forts.)

Därför, herr talman, ber jag att få instämna med den förste ärade talaren och att få ansluta mig till reservanternas.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Ja, det är den vanliga motiveringen man kommer med, att tiden går och att det gäller att rädda, vad som räddas kan för framtiden. Men jag vill säga, att jag tror chefen för ecklesiastikdepartementet nog följt denna sak med vakenhet. Här finnes ett anslag för ändamålet, och nu yrkas att detta skall höjas. Det är kanske lönlöst att spara och göra något krav i det avseendet gällande, ty nu tyckes det gå utan vidare, men jag tillåter mig ännu en gång att föra sparsamhetens talan och yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner å de därunder förekomna yrkandena; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 288—301.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. anslag för naturhistoriska insamlingar i Kina.

Punkten 302, angående anslag till professorn J. G. Andersson för naturhistoriska insamlingar i Kina, föredrogs härpå; och begärdes ordet därvid av

Herr Björck i Jönköping som yttrade: Herr talman! Jag skall tillåta mig fästa uppmärksamheten på att utskottet i motiveringen gjort ett avsteg från vad propositionen innehöll. Propositionen förmåler nämligen om ett ohemult försök att vindicera åt vissa institutioner *företrädes- och ensamrätt* till de samlingar, som här skola inköpas för statsmedel. Men utskottet har icke funnit skäl att ansluta sig till den tankegång, som särskilt en av de å området sysselsatta forskarna velat göra gällande, utan har ansett sig böra uttala »att samlingarna efter en rättvis och på sakliga skäl, icke personliga förtjänster, grundad fördelning må komma därtill lämpade institutioner i riket till godo».

Jag har ansett mig böra fästa uppmärksamheten härpå, då därigenom en rätt garanterats det sydsvenska universitetet, som egentligen varit avsedd att undanhållas detsamma.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 303.

Lades till handlingarna.

Punkterna 304—312.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2.

Å föredragningslistan fanns härefter uppfört statsutskottets utlåtande, nr 8 B, angående reglering av utgifterna under tilläggsstatsens för år 1920 åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Punkterna 1—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

Punkterna 8 och 9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10.

Lades till handlingarna.

Punkterna 11—15.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 16.

Lades till handlingarna.

Punkten 17.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 18.

Lades till handlingarna.

Punkterna 19—22.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23.

Lades till handlingarna.

Punkterna 24—27.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 28 och 29.

Lades till handlingarna.

Punkterna 30—38.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 39.

Lades till handlingarna.

Punkterna 40—43.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 44.

Lades till handlingarna.

Punkterna 45—48.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 49.

Lades till handlingarna.

Punkterna 50—56.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. anslaget till populärvetenskapliga föreläsningar. Vid nu skedd föredragning av *punkten 57*, angående väckta motioner om fyllnadsanslag till anslaget till populärvetenskapliga föreläsningar, begärdes ordet av

Herr Waldén, som yttrade: Herr talman! Genom det beslut, som kammaren fattat vid punkt 267 i utskottets utlåtande 8 A och som gick ut på att kammaren godkände den av reservanterna förebragta motiveringen för bifall till motionen angående anslag till Arbetarnas bildningsförbund, så ber jag nu få yrka, att kammaren måtte bifalla, vad motionärerna hemställt beträffande anslaget i denna 57 punkt, vilket yrkande också finnes upptaget såsom reservation vid nämnda punkt.

Jag ber sålunda att få yrka bifall till motionen.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Punkten 58.

Lades till handlingarna.

Punkterna 59—74.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 75 och 76.

Lades till handlingarna.

Punkterna 77 och 78.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 79.

Lades till handlingarna.

Punkten 80.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Konstitutionsutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av väckt *Om ändring i* motion om ändring av § 52 riksdagsordningen föredrogs härpå; och § 52 riksdags-
yttrade därvid *ordningen.*

Herr Leander: Herr talman! Såsom framgår av den bilaga, som åtföljer utskottets utlåtande, har man i flera utländska parlament infört bestämmelser, varigenom man sökt i viss mån begränsa debatterna. Utskottet medger åtminstone indirekt, att ett dylikt arrangemang skulle vara önskvärt även beträffande vår riksdag. Det finner den i förevarande motion antydda tanken beaktansvärd, att genom vissa förändringar i kamrarnas och utskottets diskussions-system en begränsning i debatterna skulle kunna ernås, utan att talerätten inom riksdagen beskures. Det understryker vidare denna åsikt genom att säga, att den i motionen berörda frågan är av icke ringa betydelse, men utskottet anser sig icke kunna tillstyrka det förslag, som i motionens hemställda framlägges. Det tror icke heller jag, att detta förslag utan vidare kan accepteras, men det hade stått utskottet fritt att med anledning av motionen föreslå en skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning, huruvida och på vad sätt motionens syfte att åstadkomma begränsning skulle kunna vinnas.

Inom utskottet gjorde jag en framställning om en dylik skrivelse, fastän mitt förslag icke vann tillräckligt understöd. Jag

Om ändring i § 52 riksdagsordningen.
(Forts.)

tror likväl icke att vare sig riksdagsarbetet eller yttrandefriheten skulle lida av att debatterna, som emellanåt tänjas ut över hövan, såsom det vill synas exempelvis ha varit fallet i dag, på ett förnuftigt sätt beskures och gjordes litet kortare.

I vissa utländska riksförsamlingar får ingen talare yttra sig mer än två gånger i varje fråga utan att erhålla särskilt tillstånd. Men av synnerligt värde skulle det, enligt mitt förmenande, vara, om i vår riksdag liksom i engelska underhuset och andra parlament möjlighet bereddes att med ett kort beriktigande avbryta ett större anförande. När det nu under längre debatter med många talare är nödvändigt att göra ett beriktigande, så skall därmed dröjas ett par kanske flera timmar, sedan det yttrandet fällt, som skall beriktigas, och därigenom förtages all effekt.

Då jag antar, att motionen, som framförts av herr Lindhagen, återkommer, så har jag, herr talman, velat ge till känna, att det icke var full enighet inom utskottet att avliva motionen, utan det fanns vissa sympatier för motionen och dess syfte; men som frågan nu ligger, har jag naturligtvis intet yrkande att göra.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Föredrogs vart efter annat

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av §§ 72 och 75 riksdagsordningen; och

nr 34, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i gällande bestämmelser angående val av lekmannaombud vid kyrkomöte; samt

jordbruksutskottets utlåtande, nr 62, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 6 § i förordningen den 24 juli 1903 angående skogsvårdsstyrelser.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.

Vidare föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 189, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana ägendomar, punkt 3.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Härpå föredrogos vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående allmänningssskogar i Västerbottens och Norrbottens län; och

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfälliga åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo.

Utskottets i nämnda utlåtanden gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

§ 7.

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 17, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande åt de i norra delarna av landet stationerade statsanställda av vissa särskilda avlöningsförmåner föredrogos nu; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 8.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 180, i anledning av väckt motion om ändring av § 1 i kungliga förordningen den 30 maj 1919 om rätt för kommun att upptaga särskild avgift vid vissa offentliga nöjeställningar;

från statsutskottet:

nr 170, i anledning av väckt motion om ersättning åt vissa fastighetsägare i Hagalunds municipalsamhälle för skada, som tillskyndats dem genom anläggandet av en järnvägstunnel under samhället;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande för linjeingenjören vid telegrafverket H. Celion att övergå på den från och med år 1919 gällande avlönings- och pensionsstat för telegrafverket;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av den gamla järnvägsbron över Ångermanälven vid Forsmo; och

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande att belåna en till likvidering av viss del utav köpekillingen för aktiebolaget Stockholmstelefon anläggningar utställd revers; samt

från bevillningsutskottet:

nr 177, i anledning av väckta motioner om åvägabringande av utredning och förslag beträffande ändring i sättet för kommuns medverkan vid avgörande av ärenden, som röra handeln med rusdrycker.

§ 9.

Till bordläggning anmälde:

statsutskottets utlåtanden:

nr 4: I och II, angående regleringen av utgifterna under riksstatsens för år 1921 fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet, avd. I, Departementet, och avd. II, Lantförsvaret;

nr 76, angående Kungl. Maj:ts framställning om avsättning av medel för bestridande av dyrtidskostnader vid armén;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av en fastighet för generalkonsulatet i Hamburg samt iordningställande av densamma;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående inköp av fastighet för beredande av kanslilokaler vid beskickningen i Paris samt beviljande av medel för nödiga reparationer av nuvarande beskickningshuset;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppehållande av verksamheten vid den vid konsthögskolan anordnade skolan för dekorativ konst;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa inredningsarbeten i nationalmuseibyggnaden;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för inköp av danska konstverk;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till restaurering av Varnhems klosterkyrka;

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till svenska akademins Nobelbibliotek;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset i Uppsala; och

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till driftkostnader för akademiska sjukhuset i Uppsala;

bankoutskottets:

utlåtande, nr 44, angående vissa pensioner och understöd; och

memorial, nr 45, i anledning av kamrarnas återremiss av bankoutskottets utlåtande nr 26 punkt 6:o) angående pension åt f. faktoriarbetaren A. Hellgren;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angå-

ende statens medverkan till meddelande i större omfattning än nu sker av insikter i ekonomiska och näringsorganisatoriska ämnen;

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 18, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i fråga om en enhetlig organisation av den svenska socialförsäkringens olika grenar;

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av herr Petterssons i Södertälje motion nr 206 om skrivelse till Kungl. Maj:t angående återställande av den i lönehänseende förut gällande relationen mellan manliga och kvinnliga bokhållarebefattningar vid statens järnvägar m. m.; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av herrar Hages och Vennerströms motion, nr 296, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om åstadkommande av möjlighet för kommuner och landsting att utöva ekonomisk verksamhet av olika slag.

§ 10.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 595, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 27, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen med begäran om förslag till ordnande av bostadsfrågan för provinsialläkare å landsbygden; och beslöt andra kammaren hänvisa detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Olsson</i> i Broberg	under 4 dagar fr. o. m. den 29 april.
» <i>Kristensson</i>	» 2 » » » 30 »
» <i>Jönsson</i> i Fridhill	» 4 » » » 29 »
» <i>Pettersson</i> i Bjälbo	» 4 » » » 29 »
» <i>Nilsson</i> i Bonarp	» 8 » » » 1 maj,
» <i>Mossberg</i>	» 9 » » » 30 april.
» <i>Bengtsson</i> i Norup	» 3 » » » 1 maj,
» <i>Danielsson</i>	» 6 » » » 29 april.
» <i>Sävström</i>	» 3 » » » 30 »
» <i>Lövgren</i> i Nyborg	» 7 » » » 30 »
» <i>Smedberg</i>	» 10 » » » 29 »
» <i>Sjöström</i>	» 5 » » » 29 »
» <i>Osberg</i>	» 7 » » » 29 »
» <i>Jeppsson</i>	» 8 » » » 1 maj.
» <i>Larsson</i> i Västerås	» den 29 april och
» statsrådet <i>Thorsson</i>	» 4 dagar fr. o. m. den 29 april.

§ 13.

Ordet lämnades härefter till

Herr vice talmannen, som yttrade: Jag hemställer, att kam-
maren måtte besluta att uppföra konstitutionsutskottets utlåtande
nr 36 sist bland två gånger bordlagda ärenden på föredragnings-
listan för kammarens plenum onsdagen den 5 maj.

Denna hemställan bifölls.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.17 på natten.

In fidein
Per Cronvall.